

Jaargang 15 - 2008 uitgave 4

*spotlight

Vaktechnisch bulletin van
PricewaterhouseCoopers
Accountants

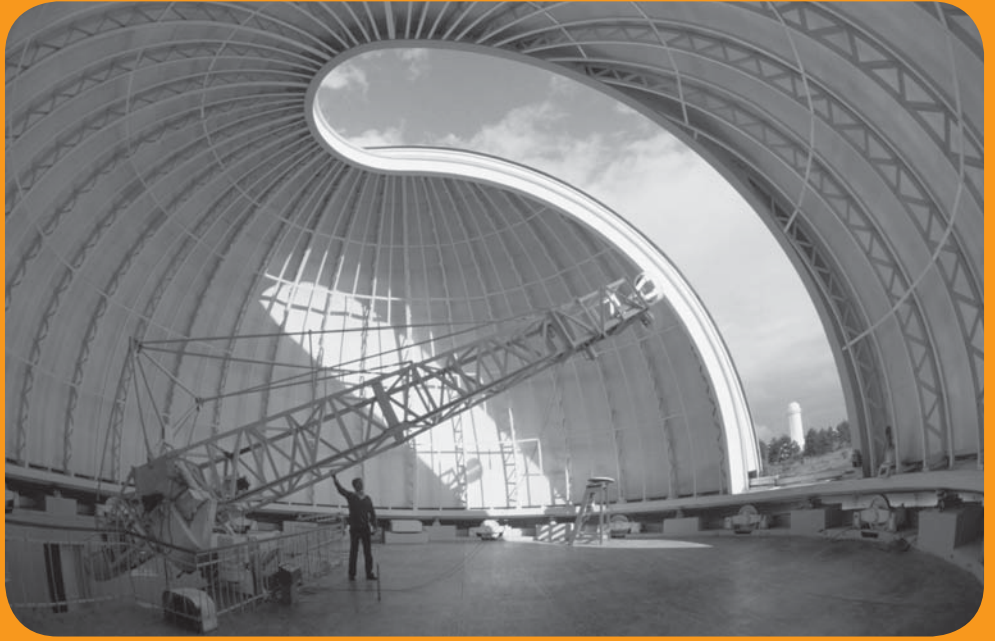
*connectedthinking

PRICEWATERHOUSECOOPERS

Spotlight*

Vaktechnisch bulletin van
PricewaterhouseCoopers
Accountants

De Vertrouwensmens in het maatschappelijk verkeer

Het zal u niet zijn ontgaan dat de omgeving waarin de accountant opereert, aan velerlei veranderingen onderhevig is. De afgelopen jaren zijn de accountingregels ingrijpend gewijzigd: IFRS (International Financial Reporting Standards) is ingevoerd, er zijn uitgebreide kwaliteitsbevorderende maatregelen ingevoerd voor de uitvoering en documentatie van een controle, het beroep is gereguleerd en aan toezicht onderhevig, het beheersingskader en het risicomanagement hebben een prominente plaats gekregen (ook in relatie tot het preventief signaleren van fraude), de arbeidsmarkt is verkrappt, en last but not least: de economische omstandigheden zijn aan onvoorspelbare bewegingen bezig. Dachten we heel wat stappen in de goede richting gezet te hebben, nu doet de kredietcrisis de vraag opkomen: waar was de accountant en wat was en is diens rol?

Op zich goed dat deze vraag gesteld kan worden, want dit betekent dat er wel wat van de accountant verwacht wordt. En het is toch fantastisch als je dat hele rijtje ontwikkelingen hierboven ziet – een kwalitatief hoogwaardig beroep dat in een uiterst turbulente omgeving mag opereren en dat bovendien nog bezig is zich te transformeren naar een bredere assurance-verlening, naast de plain old controle van de jaarrekening. Het is een voorrecht als accountant te mogen functioneren in een maatschappelijke rol als verschafter van zekerheid. De ‘Vertrouwensman in het maatschappelijk verkeer’; dat is het aloude begrip. Maar in deze tijd is het beter te spreken van ‘Vertrouwensmens in het maatschappelijk verkeer’. Ik heb nog nagedacht over ‘Vertrouwenspersoon’, maar daar kreeg ik wat associaties bij die niet altijd toepasbaar zijn, en die beter in een ‘een op een’-relatie passen.

Hoe speel je nu de rol van Vertrouwensmens in het bredere maatschappelijk verkeer op het moment dat de wereld op haar grondvesten trilt? Kernwoord is daarbij transparantie: transparantie over wat we wel en niet kunnen en doen, de betrouwbaarheid van gegevens, de interpretatie van regels (lang leve principle based) en de resultaten van onze werkzaamheden. Als je er zo over praat, is het natuurlijk ook helder dat er een verwachtingskloof kan bestaan. Wat is nu de behoefte van het maatschappelijk verkeer en wat voor verwachtingskloof is er tussen wat wij als accountants daadwerkelijk doen en rapporteren en wat het bredere publiek (naast de geofende lezer) daarvan verwacht? In dit kader was het dan ook een groot genoegen onlangs de rede bij te wonen van mijn collega Eimers bij zijn aanvaarding van het ambt van hoogleraar Auditing aan de Vrije Universiteit. Hij pleitte (onder andere) voor onderzoek naar die verwachtingskloof. Iets wat in een wereld waar de vraag naar bredere assurediensten van de accountant toeneemt, alleen maar pregnanter wordt.

Onderzoek is nuttig en mooi, maar vraagt tijd. Hoe de economische ontwikkelingen ook mogen zijn, en wat er ook maar over de accountant gezegd wordt, er is maar één adagium dat onder alle omstandigheden overeind dient te blijven, en dat is dat de accountant als Vertrouwensmens in het maatschappelijk verkeer blijft opereren; niet zozeer voor zichzelf, maar om te voorzien in een maatschappelijke behoefte. Wij zullen daartoe als PricewaterhouseCoopers pro-actief het debat moeten aangaan over onze rol en verantwoordelijkheden (en helaas vaak te grote aansprakelijkheden). U hoort van ons!

*Michael de Ridder,
lid Assurance Board/directie PricewaterhouseCoopers
Accountants N.V.*

Inhoud

De Vertrouwensmens in het maatschappelijk verkeer	1
Hoe de economische ontwikkelingen ook mogen zijn, en wat er ook maar over de accountant gezegd wordt, er is maar één adagium dat onder alle omstandigheden overeind dient te blijven: de accountant blijft als Vertrouwensmens in het maatschappelijk verkeer opereren. <i>Michael de Ridder</i>	
IFRS: de juiste stap voor Amerikaanse beursgenoteerde ondernemingen?	5
Het is voor Amerikaanse ondernemingen raadzaam om nu al onderzoek te doen naar de gevolgen van de toepassing van IFRS en welke stappen eventueel moeten worden gezet om een transitie van US GAAP naar IFRS te kunnen realiseren. <i>Cune Lanswyer en Roel van den Ende</i>	
Onderhanden projecten: nu alles duidelijk voor de praktijk?	11
In de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving is een nieuw hoofdstuk 221 opgenomen over onderhanden projecten. De toepassing van onderhanden projecten in de jaarrekening levert nog veel praktische problemen op. <i>Maarten Hartman</i>	
Accountantskosten in de jaarrekening	21
Artikel 2:382a BW, die ondernemingen verplicht de accountantskosten toe te lichten in de jaarrekening, roept vragen op. <i>Theo Molenbrugge</i>	
Audit-vernieuwing met real time assurance (RTA)	25
Met RTA (Real Time Assurance) kan geautomatiseerd financiële informatie van de cliënt worden verkregen die on-line real time kan worden beoordeeld. <i>Gloria Notario</i>	
Nieuwe regels voor transparantere verslaggeving in Nederland	31
Wat zijn de belangrijkste bepalingen uit de Transparantierichtlijn, die binnenkort in Nederland in werking treedt? <i>Arjan Brouwer en Jos de Groot</i>	
Aanbeveling Europese Commissie: wettelijke beperking aansprakelijkheid van externe accountants	37
De Europese Commissie heeft een aanbeveling gedaan inzake de wettelijke beperking van de aansprakelijkheid van wettelijke externe accountants en accountantsorganisaties. Wat zijn de mogelijke effecten? <i>Arjan Boot en Peter J. Veerman</i>	
Auditcommissie wettelijk verplicht voor organisaties van openbaar belang	45
Er worden specifieke eisen gesteld aan de taken en de samenstelling van de auditcommissie. <i>Jos de Groot</i>	
Kort nieuws	51
Op zoek naar een eerder verschenen artikel?	55
Colofon	57

IFRS: de juiste stap voor Amerikaanse beursgenoteerde ondernemingen?

Cune Lanswyer en Roel van den Ende, Assurance

In augustus 2008 heeft de Amerikaanse toezichthouder SEC (Securities and Exchange Commission) het principebesluit bekendgemaakt om IFRS (International Financial Reporting Standards) vanaf 2014 verplicht te stellen voor alle Amerikaanse beursgenoteerde ondernemingen. In sommige gevallen zal zelfs eerdere toepassing worden toegestaan. Pas in 2011 wordt echter een definitief besluit genomen. Desondanks is het voor Amerikaanse ondernemingen raadzaam om nu al onderzoek te doen naar de gevolgen van de toepassing van IFRS en welke stappen eventueel moeten worden gezet om een transitie van US GAAP naar IFRS te kunnen realiseren. Eerdere ervaringen met transities in Europa kunnen hierbij een aanknopingspunt zijn.

1. Inleiding

Op 15 november 2007 heeft de SEC besloten dat buitenlandse ondernemingen met een beursnotering in de Verenigde Staten voortaan kunnen volstaan met IFRS voor hun financiële verslaggeving en niet langer een aansluiting hoeven te maken met de resultaten onder US GAAP. Daarnaast publiceren de IASB (International Accounting Standards Board) en de FASB (Financial Accounting Standards Board) steeds vaker gemeenschappelijke oplossingen voor verslaggevingstechnische vraagstukken waarbij in lijn met IFRS een meer 'principle based'- in plaats van een 'rules based'-benadering wordt gevolgd. Deze ontwikkelingen in de markt wijzen erop dat IFRS een steeds prominenter rol speelt op verslaggevinggebied. De SEC is zich hier ook van bewust en heeft in november 2008 een voorstel voor een stappenplan gepubliceerd voor het mogelijk verplicht stellen van IFRS voor Amerikaanse beursgenoteerde ondernemingen.

2. Voordelen van IFRS voor Amerikaanse beursgenoteerde ondernemingen

Vanuit een macro-economisch perspectief zijn de voordelen om een wereldwijde verslaggevingrichtlijn toe te passen, evident: een toename van de vergelijkbaarheid van wereldwijde investeringsmogelijkheden, lagere barrières voor toetreding op niet-Amerikaanse beurzen, en mogelijk, lagere vermogenskosten. De overgang naar een wereldwijde verslaggevingstandaard vermindert daarnaast ook de diversiteit aan verslaggevingregels binnen een multinationale onderneming – een welkome verbetering voor ondernemingen die jaarrekeningen publiceren voor zowel investeerders als andere belanghebbenden.

Vrijwel alle grote landen met uitzondering van de Verenigde Staten, hanteren óf gaan in de toekomst IFRS hanteren als hun verslaggevingstandaard. Bijna 12.000 beursgenoteerde ondernemingen in de wereld gebruiken

Samenvatting

IFRS speelt een steeds prominenter rol op verslaggevinggebied. Daarom heeft de SEC een voorstel voor een stappenplan gepubliceerd voor het mogelijk verplicht stellen van IFRS voor Amerikaanse beursgenoteerde ondernemingen. In dit artikel wordt ingegaan op de mogelijke voordelen van IFRS voor Amerikaanse beursgenoteerde ondernemingen, het beoogde tijdspad voor de regulering van IFRS door de SEC, de leerpunten voortkomend uit Europese IFRS transities voor Amerikaanse beursgenoteerde ondernemingen en de bepaling van de transitiedatum voor Amerikaanse beursgenoteerde ondernemingen.

IFRS als verslaggevingstandaard; bijvoorbeeld in de Europese Unie, Australië, Singapore en Hong Kong. China, Canada, Japan en Zuid Korea hebben aangekondigd dat ze in de nabije toekomst over zullen stappen naar IFRS als verslaggevingstandaard. Als IFRS voor Amerikaanse beursgenoteerde ondernemingen verplicht zou worden gesteld, vereenvoudigt dit de toetreding tot de beurzen in de hierboven genoemde landen omdat deze ondernemingen al rapporteren onder IFRS. Daarnaast zal het voor buitenlandse investeerders makkelijker zijn om de Amerikaanse beursgenoteerde ondernemingen te vergelijken met hun niet-Amerikaanse branchegeenoten, aangezien zij dezelfde verslaggevingstandaard toepassen. Dit zou in de toekomst kunnen leiden tot een toename van investeringen in Amerikaanse beursgenoteerde ondernemingen vanuit het buitenland.

Vanuit een kapitaalmarktperspectief zijn veel multinationale ondernemingen van mening dat IFRS een mogelijkheid biedt om de vermogenskosten te verlagen. Acceptatie van IFRS-jaarrekeningen staat ondernemingen toe om wereldwijd kapitaal aan te trekken zonder additionele

kosten voor verslaggeving. Ook de verwachte toename in onderlinge concurrentie tussen investeerders en financiers voor aantrekkelijke investeringen zal mogelijk leiden tot een daling. Het is op dit moment nog te vroeg om vast te stellen dat de vermogenskosten inderdaad zullen dalen doordat de conversie van belangrijke kapitaalmarkten naar IFRS relatief recent heeft plaatsgevonden.

De mogelijkheid voor individuele ondernemingen om boekhoudfuncties te centraliseren en te stroomlijnen en financieel medewerkers overal ter wereld te kunnen inzetten, zal de administratieve lasten verlagen en de interne controle versterken. Vandaag de dag moeten multinationale ondernemingen met statutaire deponeringsverplichtingen in diverse landen werknemers in dienst nemen die bekend zijn met lokale verslaggevingregels voor de statutaire jaarrekening. Daarnaast moeten deze ondernemingen de groepsverslaggevingregels vertalen naar lokale verslaggevingregels voor het opstellen van statutaire jaarrekeningen of omgekeerd. Het gebruik van IFRS wereldwijd zal de kosten die dit met zich meebrengt, verminderen. Ook de kans op fouten wordt teruggebracht doordat dan rekening moet worden gehouden met nog maar één set regels.

3. Beoogde tijdspad voor regulering van IFRS door SEC

De eerste stap voor de regulering is recent gezet door de SEC. Op 14 november 2008 heeft de SEC op hun website een voorstel voor een stappenplan gepubliceerd voor de mogelijke toekomstige verplichte toepassing van IFRS voor Amerikaanse beursgenoteerde ondernemingen vanaf 2014. In dit stappenplan, wat nog openstaat voor commentaar tot 19 februari 2009, zijn een aantal belangrijke mijlpalen en randvoorwaarden opgenomen. In 2011 neemt de SEC een definitief besluit over de verplichte toepassing voor Amerikaanse beursgenoteerde ondernemingen. De uitkomst van het besluit is afhankelijk van het feit of aan alle randvoorwaarden is voldaan en of de SEC nog steeds van mening is dat de verplichte invoering van IFRS in de Verenigde Staten inderdaad in het belang is van de Amerikaanse investeerders.

Voor sommige Amerikaanse ondernemingen zal het op basis van het voorstel al mogelijk zijn om met ingang van boekjaar 2009 IFRS toe te passen. De SEC heeft hiervoor criteria gedefinieerd waaraan een onderneming moet voldoen. Om voor eerdere toepassing in aanmerking te komen, moet een onderneming wereldwijd behoren tot de 20 grootste ondernemingen in haar sector in termen van beurswaarde. Daarnaast moet de meerderheid van die 20 ondernemingen hun jaarrekening publiceren in overeenstemming met IFRS zoals uitgevaardigd door de IASB (en dus niet volgens de door de Europese Unie goedgekeurde standaarden). Tot slot dient een verklaring van geen bezwaar te worden verkregen van de SEC. De verwachting van de SEC is dat zeker 110 ondernemingen

Randvoorwaarden

De belangrijkste randvoorwaarden zoals aangekondigd zijn onder andere:

- realiseren van de aanpassingen binnen IFRS zoals overeengekomen tussen de IASB en de FASB in 2002 (recentelijk is een update van de originele planning gepubliceerd door IASB en FASB);
- creëren van stabiliteit ten aanzien van de financiering van de IASB;
- tot stand brengen van een koppeling tussen XBRL en IFRS; en
- opstellen van een onderwijs- en trainingsprogramma op het gebied van IFRS voor administratief personeel, management, accountants en andere betrokkenen.

in 34 verschillende sectoren voor eerdere toepassing in aanmerking komen.

De SEC had bij de aankondiging van het stappenplan in augustus 2008 al aangegeven dat een overgang voor Amerikaanse beursgenoteerde ondernemingen naar IFRS nog helemaal niet zeker is, mede in het licht van de presidentverkiezingen. De mogelijkheid bestaat dat ondernemingen die IFRS al gaan toepassen voor de voorziene overgang in 2014, verplicht worden om aanvullende informatie op basis van US GAAP ('US GAAP reconciliation') op te nemen in de toelichting. Dit zorgt ervoor dat de Amerikaanse beursgenoteerde ondernemingen die vroegtijdig IFRS gaan toepassen, een aansluiting houden met US GAAP waardoor de transitie eventueel makkelijker is terug te draaien.

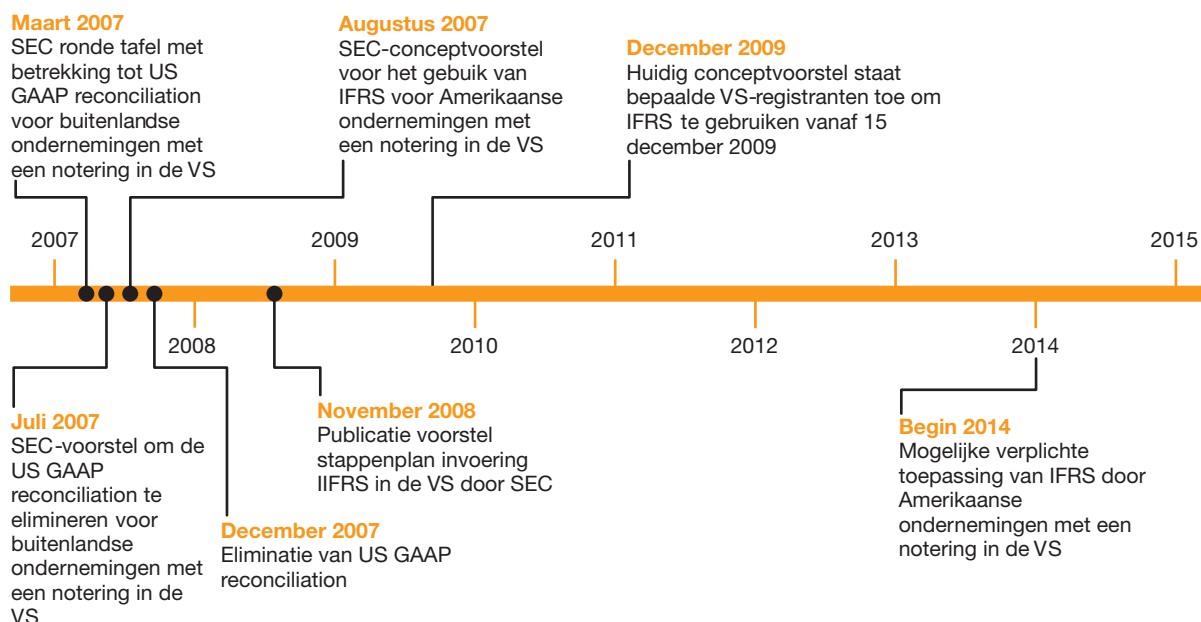
In figuur 1 worden de ontwikkelingen rondom verplichte toepassing van IFRS voor Amerikaanse beursgenoteerde ondernemingen weergegeven.

4. Leerpunten uit Europese IFRS-transities

Hoewel een overgang naar IFRS nog niet zeker is voor Amerikaanse beursgenoteerde ondernemingen, is het verstandig dat ondernemingen beginnen met het bepalen van het mogelijke effect van een transitie op de operationele activiteiten, de jaarrekening en de informatiebehoefte van de belanghebbenden. De Europese conversie naar IFRS leerde ons dat ondernemingen die hiermee vroegtijdig aan de slag gaan, profiteren van een probleemloze transitie. Andere leerpunten zijn:

- selecteren van nieuwe IFRS-verslaggevingrichtlijnen;
- betrokkenheid van de gehele onderneming bij de transitie;
- een goede planning van de IFRS-transitie;
- integratie van de verandering.

Figuur 1 – Ontwikkelingen rondom verplichte toepassing IFRS voor Amerikaanse beursgenoteerde ondernemingen

Selecteren van nieuwe IFRS-verslaggevingrichtlijnen

IFRS geeft ondernemingen de mogelijkheid om hun verslaggevinggrondslagen te herijken. Bij de transitie naar IFRS moeten de ondernemingen niet trachten hun huidige verslaggevinggrondslagen in te passen binnen IFRS. IFRS geeft ondernemingen soms mogelijkheden die zij onder de huidige verslaggevinggrondslagen niet hadden. Alternatieven die in sommige gevallen beter de economische realiteit van transacties en posities weergeven. Dit kan vooral voor Amerikaanse ondernemingen relevant zijn omdat US GAAP 'rules based' en IFRS 'principle based' is. Het is daarbij belangrijk voor ondernemingen om vast te stellen wat vergelijkbare ondernemingen die al eerder zijn overgegaan op IFRS, voor keuzes hebben gemaakt op transitiedatum. Vervolgens kan de afweging worden gemaakt over het al dan niet volgen van dezelfde verwerkingswijze.

Betrokkenheid van de gehele onderneming bij de transitie

Het invoeren van nieuwe verslaggevinggrondslagen heeft een uitwerking op de gehele onderneming. Bijvoorbeeld van het opstellen van verkoop- en inkoopcontracten en arbeidscontracten tot het plannen van overnameactiviteiten en belastingstructuren. Niet alleen administratieve afdelingen, maar ook afdelingen als juridische zaken, risicomanagement, treasury, fiscaliteit, personeelszaken en investor relations moeten daarom betrokken worden bij het proces. Algehele betrokkenheid van de gehele onderneming is essentieel voor een succesvolle transitie.

Een goede planning van de IFRS-transitie

IFRS-transitieprojecten variëren in omvang, moeilijkheidsgraad en kosten. Dit is onder meer

afhankelijk van de complexiteit van de transacties van de onderneming, de operationele activiteiten en de omgeving waarin de onderneming opereert. Een ander leerpunt van de Europese IFRS-transities is dat een transitietraject vaker langer duurt dan verwacht. Amerikaanse beursgenoteerde ondernemingen die al met het transitietraject zijn gestart, voornamelijk grote multinationale ondernemingen, schatten dat een kwalitatief goede IFRS-transitie twee tot drie jaar duurt.

Integratie van de verandering

Het integreren van IFRS in de onderneming is van essentieel belang. Journaalposten die moeten worden gemaakt naar aanleiding van de transitie moeten niet op holdingniveau worden geboekt. Het is van belang om de aanpassingen op het laagste niveau te registreren om zo te voorkomen dat internecontrolemaatregelen niet meer werken en er fouten worden gemaakt. Daarbij is het waarschijnlijk dat aanpassingen moeten worden gemaakt in rapportagesystemen, rekeningschema's, accountinghandleidingen en procedures en processen. Ook is een goed trainingprogramma van groot belang.

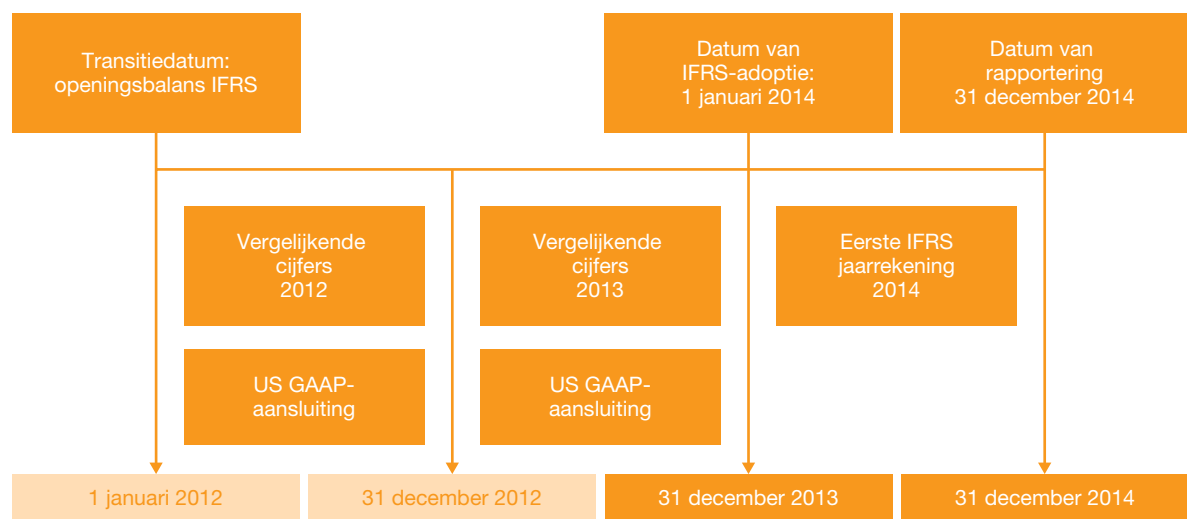
5. Gelijk aan de slag?

Wat nu als SEC in 2014 inderdaad IFRS verplicht stelt voor Amerikaanse beursgenoteerde ondernemingen? Wat voor gevolgen heeft dit voor de jaarrekening? De beantwoording van deze vraag is afhankelijk van het aantal jaren vergelijkende cijfers dat moet worden gepresenteerd.

Op dit moment vereist de SEC dat voor de laatste twee jaar gecontroleerde cijfers worden gepresenteerd

als vergelijkende cijfers bij het kasstroomoverzicht, de resultatenrekening en het verloopoverzicht van het eigen vermogen. Voor de balans volstaat het om een jaar vergelijkende cijfers op te nemen. De transitiedatum, de datum vanaf wanneer IFRS wordt toegepast, zal daarom drie jaar vóór de balansdatum van de eerste IFRS-jaarrekening liggen. Figuur 2 geeft dit weer. Hierbij wordt ervan uitgegaan dat de onderneming voor het eerst rapporteert op basis van IFRS op 31 december 2014. Voor ieder jaar dat een onderneming eerder overgaat op IFRS, verschuift de tijdlijn een jaar naar voren.

Figuur 2 – Transitiedatum ligt drie jaar vóór de balansdatum van de eerste IFRS-jaarrekening

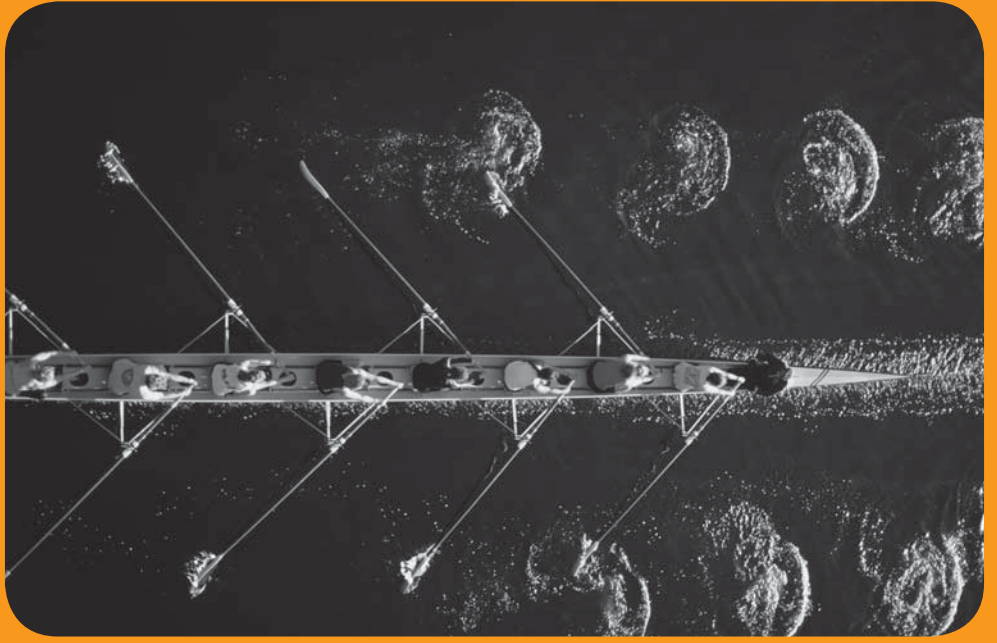

6. Conclusie

Het is verstandig om te evalueren wat de impact van een IFRS-transitie is op de onderneming ongeacht of en wanneer een onderneming besluit over te gaan op IFRS. Het tijdig in kaart brengen van de gevolgen voor de financiële positie, de belastingpositie en de interne organisatie kan een kostbare eindsprint met een verhoogd risico op fouten voorkomen. Belangrijk is hierbij dat de onderneming een kostenbaten analyse opstelt waarbij aandacht wordt besteed aan de volgende onderwerpen:

- ambitieniveau en doelstellingen ten aanzien van de implementatie van IFRS;
- integratie van IFRS in de organisatie en (administratieve) systemen;
- training van personeel;
- communicatie richting financiers en investeerders;
- benodigde resources.

Amerikaanse beursgenoteerde ondernemingen hebben hierbij het voordeel dat ze gebruik kunnen maken van de ervaringen elders in de wereld opgedaan.

Onderhanden projecten: nu alles duidelijk voor de praktijk?

Maarten Hartman, Assurance

Begin september 2008 is de nieuwe editie van de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving verschenen. In deze editie is een nieuw hoofdstuk 221 opgenomen over onderhanden projecten. Ten opzichte van de voorgaande editie, waarin al een ontwerp-Richtlijn was opgenomen, zijn er slechts kleine redactionele wijzigingen doorgevoerd. In de praktijk blijkt echter de toepassing van onderhanden projecten in de jaarrekening nog op veel praktische problemen te stuiten.

1. Wat is er veranderd?

Richtlijn 221 gaat over onderhanden projecten. Vergeleken met de 'oude' Richtlijn 221, kent de nieuwe Richtlijn 221 een betere structuur dan de voorgaande, en de nieuwe Richtlijn biedt duidelijkheid over een aantal onderwerpen die in de praktijk nog wel eens vragen oproepen.

Verduidelijking is gekomen op:

- de presentatie in de balans;
- de wijze van verwerking in de winst-en-verliesrekening;
- het omgaan met schattingswijzigingen;
- de opbouw van projectopbrengsten en projectkosten; en
- de wijze van het verwerken en presenteren van verliezen.

Niet alleen biedt de nieuwe Richtlijn duidelijkheid voor de bouwindustrie, ook voor het verlenen van diensten is hoofdstuk 221 van toepassing voor de samenstelling van projectopbrengsten en kosten en de verwerking van de opbrengsten (RJ 270.116). De verwerking van opbrengsten en kosten uit hoofde van dienstverlening vindt dan ook plaats via de Percentage-of-Completion methode (PoC-methode).

Ook is in de Richtlijn duidelijkheid gekomen op welke wijze projectontwikkeling wordt verwerkt in de jaarrekening.

Is er nu veel veranderd?

Of de nieuwe Richtlijn nu zo veel veranderingen brengt, is nog maar de vraag. De 'vorige' Richtlijn was niet altijd even duidelijk over de toe te passen verantwoording. Door deze onduidelijkheid zijn in de praktijk meerdere interpretaties ontstaan over de toepassing van de oude Richtlijn 221. Figuur 1 geeft een kort overzicht van de belangrijke wijzigingen.

De principes van de nieuwe Richtlijn laten zich het beste uitleggen in een voorbeeld. In onderstaand voorbeeld komen de meeste relevante aspecten aan de orde.

Voorbeeld: nieuw muziekcentrum

Een bouwbedrijf is gevraagd door een Nederlandse gemeente om een groot nieuw muziekcentrum te bouwen. De bouw zal naar verwachting vijf jaar in beslag nemen.

Samenvatting

Zijn onderhanden projecten nu onderdeel van de voorraden of niet? Worden kosten uit hoofde van de mate van voltooiing nu geactiveerd in de balans of verwerkt in de winst-en-verliesrekening? De nieuwe Richtlijn over onderhanden projecten biedt alle antwoorden, maar het is altijd prettig als het een keer wordt voorgedaan. Daarom worden in dit artikel de principes van de nieuwe Richtlijn uitgelegd aan de hand van twee uitgebreide voorbeelden. Hiermee passeren de meest relevante aspecten de revue.

Voor de constructie zal gebruik gemaakt worden van eigen personeel en materieel, maar ook van onderaannemers (inhuur derden). De gemeente zal jaarlijks 90% van de geplande werkzaamheden betalen, onafhankelijk van de staat van het onderhanden project. Per einde project wordt het restant van de aanneemsom betaald, samen met overeengekomen meer- en minderwerk. Er is een boeteclausule van 10% op de aanneemsom indien het muziekcentrum niet op 1 januari van jaar 6 klaar is.

De begroting en de planning zijn als volgt samengesteld. Er wordt begroot dat de uitvoering en productie van het project gelijkmatig over de vijf jaar plaatsvindt. De onderneming past Richtlijn 221 (nieuw) toe. De mate waarin prestaties zijn verricht, wordt bepaald aan de hand van gestelde prestatie-indicatoren, die de uitvoerder overeengekomen is met de opdrachtgever. Zie tabel 1.

Jaar 1

In jaar 1 wordt begonnen met het project. Alles loopt (qua kosten en timing) naar wens en volgens de begroting. Toch stelt de bouwer vast dat het een technisch ingewikkeld project is, waarbij het resultaat nog niet betrouwbaar kan worden ingeschat. Op basis van de prestatie-indicator is het werk wel tot 20% gevorderd. Op grond van par. 314/315 worden opbrengsten verwerkt tot het bedrag van de gemaakte projectkosten die kunnen worden verhaald. Zie tabel 2.

Figuur 1 – Belangrijke wijzigingen in Richtlijn 221

Nieuwe Richtlijn	Oude Richtlijn	Consequentie
Projectopbrengsten en projectkosten worden in de winst-en-verliesrekening verwerkt naar rato van de verrichte prestaties, indien het resultaat betrouwbaar meetbaar is (par. 301).	Winstnemning naar rato van de verrichte prestaties, indien de winst op verantwoorde wijze kan worden bepaald (par. 201/202).	Niet de winstnemning is bepalend, maar de realisatie van opbrengsten en kosten.
Samenstelling van projectopbrengsten en projectkosten zijn aangegeven.	Geen verdere invulling van projectopbrengsten en projectkosten.	Duidelijkheid over welke opbrengsten en kosten kwalificeren voor een project.
Onderhanden project wordt gewaardeerd tegen de gerealiseerde projectopbrengsten (par. 407).	Onderhanden project wordt gewaardeerd tegen de vervaardigingsprijs vermeerderd met toegerekende winst (par. 212).	De gerealiseerde opbrengsten zijn in principe de waardering, niet de geactiveerde kosten plus winststopslag.
De methode van verwerken van projectopbrengsten en -kosten wordt cumulatief toegepast in elke opvolgende periode.	Geen specifieke bepaling; wijzigingen in schattingen worden verwerkt op grond van Richtlijn 145 'Schattingwijzigingen'.	Verduidelijking voor de praktijk over de toe te passen grondslag.
Indien het waarschijnlijk is dat de projectkosten de projectopbrengsten overschrijden, wordt een voorziening getroffen.	Een verwacht verlies wordt genomen in de periode waarin het ontstaat voor het gehele verlies; verwezen wordt naar hoofdstuk 252 'Voorzieningen'.	Een voorziening wordt bepaald op grond van Richtlijn 221, niet op grond van Richtlijn 252. Dit kan potentieel tot andere uitkomsten leiden.
Onderhanden projecten worden gepresenteerd als afzonderlijk actief of als verplichting onder kortlopende schulden. Aanbevolen wordt om dit per project te beoordelen. Als alternatief is het toegestaan om dit voor alle projecten gezamenlijk te doen.	Onderhanden projecten worden gepresenteerd onder voorraden of als afzonderlijk actief, waarop gedeclareerde termijnen zichtbaar in mindering kunnen worden gebracht.	Andere wijze van presentatie: er is geen mogelijkheid tot presentatie van negatieve activa (indien de termijnen op de waardering van onderhanden projecten overstijgen).

Ultimo jaar 1 neemt de bouwer een schuld op van € 1 mln onder de kortlopende schulden voor de netto-positie inzake onderhanden projecten (par. 409(b)).

Jaar 2

Het project verloopt voorspoedig, en de gemeente is ook zeer tevreden. De bouwer is al begonnen met de bouw van de bijbehorende parkeergarage (via de onderaannemer) ten bedrage van € 4 mln. Deze kosten zijn echter nog niet volgens de prestatie-indicatoren gerealiseerd, en worden nog niet in de winst-en-verliesrekening verwerkt, maar geactiveerd en verantwoord onder de voorraden (par. 312/413). Wel heeft de bouwer geconstateerd dat het resultaat op het project inmiddels betrouwbaar is in te schatten, volgens de oorspronkelijke begroting. De netto-omzet wordt per ultimo jaar 2

cumulatief verantwoord (par. 317), met het daarbij behorende cumulatieve bedrijfsresultaat. Zie tabel 3.

Ultimo jaar 2 presenteert de bouwer een actief tussen voorraden vorderingen voor de netto-positie inzake onderhanden projecten van € 2 mln (par. 409(a)). De uitgaven voor de parkeergarage worden gepresenteerd als onderdeel van voorraden, want deze kosten zijn nog niet gerealiseerd met bijbehorende opbrengsten.

Jaar 3

In jaar 3 ontstaat er onrust in de markt: de kosten voor productie zijn aanzienlijk gestegen, terwijl ook het project vertraging dreigt op te lopen. De cumulatieve kosten (exclusief afschrijvingen) zijn met 10% gestegen. Ook heeft de bouwer slechts 50% van de cumulatieve prestatie-

Tabel 1 – Begroting nieuw muziekcentrum

in EUR mln	Totaal	J1	J2	J3	J4	J5
Aanneemsom	100,0	20,0	20,0	20,0	20,0	20,0
Kosten van grond- en hulpstoffen	30,0	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0
Uitbesteed werk	20,0	4,0	4,0	4,0	4,0	4,0
Lonen en salarissen	20,0	4,0	4,0	4,0	4,0	4,0
Afschrijvingen	10,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0
Overige bedrijfskosten	10,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0
<i>Totaal kosten</i>	<i>90,0</i>	<i>18,0</i>	<i>18,0</i>	<i>18,0</i>	<i>18,0</i>	<i>18,0</i>
Prognose resultaat	10,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0
Financiering:						
95% tussentijds	100,0	19,0	19,0	19,0	19,0	24,0

Tabel 2 – Winst-en-verliesrekening nieuw muziekcentrum jaar 1

in EUR mln	Totaal	J1	J2	J3	J4	J5
Netto-omzet	100,0	18,0				
Kosten van grond- en hulpstoffen	30,0	6,0				
Uitbesteed werk	20,0	4,0				
Lonen en salarissen	20,0	4,0				
Afschrijvingen	10,0	2,0				
Overige bedrijfskosten	10,0	2,0				
<i>Totaal kosten</i>	<i>90,0</i>	<i>18,0</i>				
Bedrijfsresultaat	10,0	-				
Balans						
Vorraden						
Onderhanden werk		-				
Onderhanden projecten						
gerealiseerde projectopbrengsten		18,0				
ingediende termijn		-19,0				
(schuld inzake) onderhanden projecten		-1,0				

indicatoren gerealiseerd per ultimo jaar 3. Het is (nog) niet waarschijnlijk dat de gemeente eventuele meerkosten wil vergoeden. Het totaalbedrag aan projectopbrengsten wijzigt per ultimo jaar 3 niet (par. 202). De bouwer is van mening dat de planning nog steeds gehaald kan worden en dat de boeteclausule van 10% nog niet in mindering hoeft te komen op de verwachte projectopbrengsten. De uitgaven voor projectkosten ten bedrage van € 7,7 mln die nog niet zijn gerealiseerd (door het niet halen van de prestatie-indicator) worden niet verwerkt in de winst-en-verliesrekening, maar geactiveerd onder de voorraden (onderhanden werk, par. 312), en opgeteld bij de uitgaven voor de parkeergarage, die al geactiveerd zijn. In tabel 4 is de winst-en-verliesrekening weergegeven.

Uitgaven voor projectkosten die zijn gedaan voor nog niet verrichte prestaties van € 11,7 mln worden gepresenteerd in de balans (hier als onderdeel van voorraden). Indien ze,

als alternatief, worden gepresenteerd als onderdeel van onderhanden projecten, dient dit bedrag in de toelichting te worden vermeld (par. 411). Cumulatief wordt in de winst-en-verliesrekening 50% van de projectopbrengsten en projectkosten verwerkt volgens de goedgekeurde prestatie-indicator. Door de gewijzigde lagere cumulatieve marge wordt een periodeverlies gerapporteerd van € 3 mln.

Jaar 4

In jaar 4 heeft de gemeente ingestemd met een verhoging van het budget met 5% om de kostenstijging te compenseren. Ook de bouw is gevorderd volgens de cumulatieve prestatie-indicator tot 80%: ook de parkeergarage is hierbij afgewikkeld.

In de loop van het jaar wordt echter geconstateerd dat er een constructiefout in de muziekhall is, waardoor de akoestiek niet goed is. Een specialistisch bureau moet

Tabel 3 – Winst-en-verliesrekening nieuw muziekcentrum jaar 2

in EUR mln	Totaal	J1	J2	J3	J4	J5
Netto-omzet	100,0	18,0	22,0			
Kosten van grond- en hulpstoffen	30,0	6,0	6,0			
Uitbesteed werk	20,0	4,0	4,0			
Lonen en salarissen	20,0	4,0	4,0			
Afschrijvingen	10,0	2,0	2,0			
Overige bedrijfskosten	10,0	2,0	2,0			
<i>Totaal kosten</i>	<i>90,0</i>	<i>18,0</i>	<i>18,0</i>			
Bedrijfsresultaat	10,0	-	4,0			
Balans						
Vorraden						
Onderhanden werk		-	4,0			
Onderhanden projecten						
gerealiseerde projectopbrengsten		18,0	40,0			
ingediende termijn		-19,0	-38,0			
(schuld inzake) onderhanden projecten		-1,0	2,0			

Tabel 4 – Winst-en-verliesrekening nieuw muziekcentrum jaar 3

in EUR mln	Totaal	J1	J2	J3	J4	J5
Netto-omzet	100,0	18,0	22,0	10,0		
Kosten van grond- en hulpstoffen	33,0	6,0	6,0	4,5		
Uitbesteed werk	22,0	4,0	4,0	3,0		
Lonen en salarissen	22,0	4,0	4,0	3,0		
Afschrijvingen	10,0	2,0	2,0	1,0		
Overige bedrijfskosten	11,0	2,0	2,0	1,5		
<i>Totaal kosten</i>	<i>98,0</i>	<i>18,0</i>	<i>18,0</i>	<i>13,0</i>		
Bedrijfsresultaat	2,0	-	4,0	-3,0		
Balans						
Vorraden						
Onderhanden werk		-	4,0	11,7		
Onderhanden projecten						
gerealiseerde projectopbrengsten		18,0	40,0	50,0		
ingediende termijn		-19,0	-38,0	-57,0		
(schuld inzake) onderhanden projecten		-1,0	2,0	-7,0		

worden ingeschakeld om de constructie aan te passen ten bedrage van € 10 mln. Hiervan wordt in jaar 4 de helft al besteed. Het project wordt hierdoor verliesgevend. De bouwer is in overleg met de gemeente over het hiermee samenhangende meerwerk.

Er wordt cumulatief een verlies verwacht van € 3 mln, het verschil tussen de verwachte projectopbrengsten en projectkosten. In tabel 5 is weergegeven hoe dit cumulatief verwerkt moet worden in de winst-en-verliesrekening en balans.

Toelichting: de netto-omzet bedraagt (cumulatief) 80% van de projectopbrengsten: dit geldt idem dito voor de projectkosten. Het uitbesteed werk bestaat uit € 17,6 mln (80% van € 22 miljoen) - € 11 mln jaar 1 t/m 3 + € 5 mln speciaal bureau + € 3,6 mln verliesvoorziening. Deze verliesvoorziening komt voort uit het verlies van € 3 mln plus € 0,6 mln voor nog te maken kosten volgens de PoC-methode. De verliezen worden evenals 'normale' voorzieningen in de winst-en-verliesrekening verwerkt naar de aard van de voorziene kosten. Verliesvoorzieningen

Tabel 5 – Winst-en-verliesrekening nieuw muziekcentrum jaar 4

in EUR mln	Totaal	J1	J2	J3	J4	J5
Netto-omzet	105,0	18,0	22,0	10,0	34,0	
Kosten van grond- en hulpstoffen	33,0	6,0	6,0	4,5	9,9	
Uitbesteed werk	32,0	4,0	4,0	3,0	15,2	
Lonen en salarissen	22,0	4,0	4,0	3,0	6,6	
Afschrijvingen	10,0	2,0	2,0	1,0	3,0	
Overige bedrijfskosten	11,0	2,0	2,0	1,5	3,3	
<i>Totaal kosten</i>	<i>108,0</i>	<i>18,0</i>	<i>18,0</i>	<i>13,0</i>	<i>38,0</i>	
Bedrijfsresultaat	-3,0	-	4,0	-3,0	-4,0	
Balans						
Vorraden						
Onderhanden werk		-	4,0	11,7	-	
Onderhanden projecten						
gerealiseerde projectopbrengsten		18,0	40,0	50,0	84,0	
voorzien verliezen		-	-	-	-3,6	
ingediende termijn		-19,0	-38,0	-57,0	-79,0	
(schuld inzake) onderhanden projecten		-1,0	2,0	-7,0	4,4	

Tabel 6 – Winst-en-verliesrekening nieuw muziekcentrum jaar 5

in EUR mln	Totaal	J1	J2	J3	J4	J5
Netto-omzet	105,0	18,0	22,0	10,0	34,0	21,0
Kosten van grond- en hulpstoffen	33,0	6,0	6,0	4,5	9,9	6,6
Uitbesteed werk	32,0	4,0	4,0	3,0	15,2	5,8
Lonen en salarissen	22,0	4,0	4,0	3,0	6,6	4,4
Afschrijvingen	10,0	2,0	2,0	1,0	3,0	2,0
Overige bedrijfskosten	11,0	2,0	2,0	1,5	3,3	2,2
<i>Totaal kosten</i>	<i>108,0</i>	<i>18,0</i>	<i>18,0</i>	<i>13,0</i>	<i>38,0</i>	<i>21,0</i>
Bedrijfsresultaat	-3,0	-	4,0	-3,0	-4,0	-
Balans						
Vorraden						
Onderhanden werk		-	4,0	11,7	-	-
Onderhanden projecten						
gerealiseerde projectopbrengsten		18,0	40,0	50,0	84,0	105,0
voorzien verliezen		-	-	-	-3,6	-
ingediende termijn		-19,0	-38,0	-57,0	-76,0	-105,0
(schuld inzake) onderhanden projecten		-1,0	2,0	-7,0	4,4	-

op onderhanden projecten worden gepresenteerd als onderdeel van onderhanden projecten zelf, en niet als een voorziening aan de creditzijde van de balans. De post onderhanden projecten bedraagt in de balans derhalve € 4,4 mln.

Jaar 5

In jaar vijf vindt de afronding van het project plaats. De

bouwer is in staat om het project op te leveren vóór het begin van het nieuwe seizoen. Zie tabel 6.

In jaar 5 wordt de netto-omzet en totale projectkosten cumulatief verwerkt. Als gevolg van de adequate verliesvoorziening in jaar 4 is het bedrijfsresultaat in jaar 5 daarom neutraal.

Tabel 7 – Winst-en-verliesrekening appartementencomplex jaar 1

in EUR 000	Totaal	J1	J2	J3
Netto-omzet	5.000	1.600		
<i>Totaal kosten</i>	<i>4.400</i>	<i>1.408</i>		
Bedrijfsresultaat	600	192		
Balans				
Vorraden				
Onderhanden werk		352		
Onderhanden projecten				
gerealiseerde projectopbrengsten		1.600		
ingediende termijn		-1.280		
(schuld inzake) onderhanden projecten		320		

2. De verwerking van de algemene kosten (AK)

In bovenstaand voorbeeld is verondersteld dat alle kosten aangemerkt worden als projectkosten. Dit zal echter lang niet altijd het geval zijn.

In de branche is het gebruikelijk om kosten toe te rekenen aan projecten ter dekking van algemene kosten (AK). In de nieuwe Richtlijn zijn er geen specifieke bepalingen met betrekking tot AK, maar zal op basis van de algemene principes van de Richtlijn moeten worden vastgesteld hoe je met de AK moet omgaan. Op grond van par. 206 (b) worden in de post projectkosten de kosten opgenomen die toerekenbaar zijn aan projectactiviteiten in het algemeen, en toewijsbaar aan het project. Van belang is vast te stellen dat dit ook geldt voor de AK. In de praktijk zal moeten worden vastgesteld of de toegerekende dekking aan projecten overeenkomt met de bijbehorende kosten, die voldoen aan de criteria van par. 206(b).

Overigens is het de vraag of het wel of niet toerekenen van AK een wezenlijk verschil oplevert voor de winst-en-verliesrekening. Zolang een project winstgevend zal zijn, maakt het niet uit of er sprake is van een dekking op kosten (die ook al in de winst-en-verliesrekening zijn geboekt) of winst: per saldo is het resultaat hetzelfde.

De dekking van AK zal wel van invloed zijn op verliesgevende projecten. Indien AK worden toegerekend aan de projectkosten, dan leidt dit tot een hoger te voorzien verlies.

3. Projectontwikkeling

In de nieuwe Richtlijn zijn ook bepalingen opgenomen die relevant zijn voor de verslaggeving van projecten inzake projectontwikkeling. De Richtlijnen hadden tot nu toe geen specifieke bepalingen. Ook onder IFRS was lange tijd onduidelijkheid over de wijze waarop 'real estate sales' moest worden verwerkt in de jaarrekening.

De IFRIC, de interpretatiecommissie inzake IFRS, heeft hier een interpretatie over uitgebracht, IFRIC 15. In de vorige Spotlight (2008, uitgave 3, pagina 11) is aan deze interpretatie een artikel gewijd.

In Nederland heeft de Raad voor de Jaarverslaggeving ervoor gekozen om projectontwikkeling qua verslaggeving hetzelfde te behandelen als onderhanden projecten. Volgens de uitgangspunten van de definitie van onderhanden projecten 'in opdracht van derden' ligt het initiatief voor het bouwen van een actief normaal gesproken bij de koper. In het geval van projectontwikkeling geldt echter dat het initiatief tot constructie veelal bij de projectontwikkelaar (en dus de verkoper) ligt, in plaats van bij de koper. Naar aard, risico en uitvoering is projectontwikkeling echter gelijk te stellen aan onderhanden projecten in opdracht van derden, indien voor of tijdens de constructie van het actief de voor- en nadelen van het economisch eigendom van het actief is overgedragen aan de koper.

Door de opname van projectontwikkeling in de Richtlijn voor onderhanden projecten wordt de praktijk van verslaggeving grotendeels bestendigd. Projectontwikkeling werd al grotendeels verantwoord volgens de PoC-methode, indien en voor zover (delen van) het project al waren gecontracteerd voor verkoop.

Van belang is dat projectontwikkeling niet beperkt blijft tot de constructie van één actief, of één woning. Veelal worden meerdere elementen (woningen, appartementen) in één keer gebouwd, onafhankelijk of deze wel of niet zijn verkocht. Indien de deelprojecten gecontracteerd zijn voor verkoop, zijn dit meestal verschillende afnemers. Voor projectontwikkeling dient te worden vastgesteld in hoeverre meerdere verkoopcontracten gecombineerd moeten worden. Par. 111 stelt dat de criteria voor de verwerking van projectopbrengsten en projectkosten worden toegepast op het geheel van samenhangende projecten en contracten, indien deze

Tabel 8 – Winst-en-verliesrekening appartementencomplex jaar 2

in EUR 000	Totaal	J1	J2	J3
Netto-omzet	5.000	1.600	1.775	
Totaal kosten	4.600	1.408	1.697	
Bedrijfsresultaat	400	192	78	
Balans				
Vorraden				
Onderhanden werk		352	345	
Onderhanden projecten				
gerealiseerde projectopbrengsten		1.600	3.375	
ingediende termijn		-1.280	-2.700	
(schuld inzake) onderhanden projecten		320	675	

projecten en contracten zodanig verband met elkaar houden, dat ze niet goed te begrijpen zijn zonder ze in samenhang te beschouwen. Alle relevante contracten dienen gecombineerd te worden ter vaststelling van de projectopbrengsten en kosten.

Ook hier zijn de uitgangspunten het makkelijkst te constateren in een voorbeeld.

Voorbeeld: appartementencomplex

Een projectontwikkelaar heeft op een erfpachtterrein een project ontwikkeld voor een appartementencomplex. De uitgangspunten zijn de volgende: het gebouw omvat 20 appartementen, te verkopen voor € 250.000 per stuk. Totale opbrengsten bedragen derhalve € 5 mln, indien alle appartementen worden verkocht. De projectkosten bedragen naar verwachting € 4,4 mln. Termijnfacturen mogen in rekening worden gebracht voor 80% van de geleverde werkzaamheden. Via intekening hebben 16 gegadigden zich gemeld. Dit is voor de projectontwikkelaar voldoende om te starten met de bouw. De verwachting is dat de bouw drie jaar in beslag zal nemen.

Jaar 1

Ultimo jaar 1 is de bouw gevorderd tot 40%. De kosten lopen in lijn met de begroting. In de winst-en-verliesrekening wordt uitsluitend omzet en kosten verantwoord voor de verkochte eenheden, gebaseerd op de mate van voltooiing van 40%. De kosten die bij de onverkochte eenheden horen, worden geactiveerd onder de voorraden (40% van € 4,4 mln minus de gerealiseerde kosten € 1.408k) = € 352k. Zie tabel 7.

Jaar 2

In jaar 2 worden twee extra appartementen gecontracteerd voor verkoop, de mate van voltooiing is inmiddels 75%. De totale projectkosten zijn gestegen naar € 4,6 mln, maar er is nog geen mogelijkheid tot opname van meerwerk in de projectopbrengsten. In de winst-en-verliesrekening

worden de cumulatieve opbrengsten en kosten gebaseerd op de verkoop van 90% van de appartementen (18 van de 20) en 75% mate van voltooiing. De 2 extra appartementen worden nu in jaar 2 meegenomen in de cumulatieve opbrengsten en kosten. Onder de voorraden staan de 2 onverkochte appartementen gewaardeerd tegen de geactiveerde kosten: 75% van € 4.600k minus in de winst-en-verliesrekening gerealiseerde kosten € 3.105) = € 345k. Zie tabel 8.

Jaar 3

In jaar 3 worden aanzienlijke kostenoverschrijdingen geconstateerd. De projectontwikkelaar kan deze kosten uiteindelijk niet verhalen op de kopers. De totale kosten bedragen € 5.2 mln. Er blijven ultimo jaar 3 nog twee appartementen onverkocht. Het project is in principe voltooid, alle verkochte appartementen zijn geleverd en zijn volledig in rekening gebracht: er is derhalve geen post onderhanden projecten in de balans. De cumulatieve omzet bedraagt € 4,5 mln (en dus nog geen € 5 mln), het cumulatieve bedrijfsresultaat bedraagt € 200k negatief. Het verlies in jaar 3 bestaat grotendeels uit de kostenoverschrijding, maar ook uit een afwaardering van de voorraden van € 20k.

De voorraden worden namelijk gewaardeerd tegen de kostprijs of de lagere opbrengstswaarde. Indien ervan wordt uitgegaan dat de onverkochte appartementen nog steeds € 250.000 per appartement kunnen opbrengen, is de voorraadwaardering maximaal € 500k. de toegerekende kosten in de vervaardigingsprijs (2/20* € 5,2 mln = € 520k), zullen niet gerealiseerd kunnen worden. Per ultimo jaar 3 zijn de onverkochte appartementen onder voorraden aangemerkt als gereed product in plaats van als onderhanden werk. Zie tabel 9.

Tabel 9 – Winst-en-verliesrekening appartementencomplex jaar 3

in EUR 000	Totaal	J1	J2	J3
Netto-omzet	5.000	1.600	1.775	1.125
<i>Totaal kosten</i>	<i>5.200</i>	<i>1.408</i>	<i>1.697</i>	<i>1.595</i>
Bedrijfsresultaat	-200	192	78	-470
Balans				
Vorraden				
Onderhanden werk		352	345	-
Gereed product		-	-	500
Onderhanden projecten				
gerealiseerde projectopbrengsten		1.600	3.375	4.500
ingediende termijn		-1.280	-2.700	-4.500
(schuld inzake) onderhanden projecten		320	675	-

4. Conclusie

Toepassing van de nieuwe Richtlijn in de praktijk zal zijn weg moeten vinden. De jarenlange discussie over de toepassing van de completed contractmethode en de PoC-methode is bij toepassing van de gewijzigde bepalingen nu ten einde. Ook fiscaal dient de PoC-methode als uitgangspunt. De onduidelijkheden over de wijze van verantwoorden in de balans en in de winst-en-verliesrekening zijn met de gewijzigde teksten weggenomen. De genuanceerde wijzigingen in de nieuwe Richtlijn en de oude Richtlijnen dienen nog goed bestudeerd te worden om na te gaan of er in de praktische toepassing wijzigingen moeten worden doorgevoerd. Dit zal verschillend zijn voor iedere onderneming. Ook de verdere invulling van de toepassing van de PoC-methode kan voor andere ondernemingen dan in de bouwnijverheid aanleiding geven tot aanpassingen, bijvoorbeeld voor ondernemingen in de dienstverlening.

In hoeverre de nieuwe Richtlijn in de praktijk zal leiden tot daadwerkelijke (en wellicht pragmatische) wijzigingen ten opzichte van de oude Richtlijn zal op korte termijn door de betreffende ondernemingen moeten worden beoordeeld. De Richtlijn is van toepassing voor verslagjaren die op of na 1 januari 2009 beginnen.

Accountantskosten in de jaarrekening

Theo Molenbrugge, Assurance

Onlangs is artikel 2:382a BW in werking getreden die ondernemingen verplicht de accountantskosten toe te lichten in de jaarrekening. Achtergrond is de implementatie van een Europese Richtlijn die een transparante en goed functionerende markt voor accountantsdiensten voorstaat. De wettekst blijkt evenwel vragen op te roepen.

1. Inleiding

Op 28 juni 2008 is artikel 2:382a van het Burgerlijk Wetboek (BW) in werking getreden. Dit nieuwe wetsartikel regelt de toelichting van de honoraria van de accountant in de jaarrekening. Deze wetwijziging is onderdeel van de implementatie van een Europese Richtlijn die een transparante en goed functionerende markt voor accountantsdiensten voorstaat. Naar het inzicht van de Europese Unie draagt deze Richtlijn bij aan het creëren van een goed functionerende kapitaalmarkt, een van de belangrijke doelstellingen van de Unie.

Op dit moment is nog onduidelijk hoe in de praktijk omgegaan moet worden met de vragen die er over de nieuwe wettekst ontstaan zijn. Waar zitten de onduidelijkheden?

2. Honoraria

Artikel 2:382a BW regelt de toelichting van de honoraria van de accountant in de jaarrekening. Het eerste lid van dit artikel geeft aan welke honoraria in de jaarrekening toegelicht moeten worden.

Vier categorieën

Er zijn vier categorieën accountants honoraria:

1. totale honoraria voor het onderzoek van de jaarrekening;
2. totale honoraria voor andere controleopdrachten;
3. totale honoraria voor adviesdiensten op fiscaal terrein;
4. totale honoraria voor andere niet-controlediensten.

De tweede categorie wijkt af van de term die in de Europese Richtlijn gebruikt wordt. De Europese Richtlijn heeft het namelijk over 'andere assurance-opdrachten', wat meer lijkt te omvatten dan alleen controleopdrachten. Beoordelingsopdrachten bijvoorbeeld, vallen immers ook onder de categorie assurance-opdrachten. Overigens onderkent de wetgever deze discrepantie door in de Memorie van toelichting op te nemen dat honoraria voor andere assurance-opdrachten die niet onder controleopdrachten vallen, als andere niet-controlediensten gecategoriseerd moeten worden.

Samenvatting

Artikel 2:382a BW verplicht ondernemingen om de accountantskosten toe te lichten in de jaarrekening. De wettekst roept diverse vragen op over toerekening aan het boekjaar, honoraria van netwerkentiteiten en het gebruik van IFRS, de International Financial Reporting Standards. Dit artikel gaat aan de hand van de wetwijziging in op deze vragen.

Toerekening aan het boekjaar

Ondernemingen moeten in de jaarrekening de totale honoraria opnemen die in het boekjaar ten laste van de rechtspersoon gebracht zijn. Vraag hierbij is welke honoraria hier precies onder vallen. Twee benaderingen zijn hiervoor te vinden.

De eerste benadering gaat uit van honoraria die betrekking hebben op de diensten die voor dat boekjaar verricht zijn. Dit betekent dat alle kosten met betrekking tot de jaarrekeningcontrole 2008 in de jaarrekening 2008 toegelicht moeten worden, ongeacht of deze in 2008 of op een later moment zijn verricht. Deze benadering sluit aan met het toerekeningbeginsel.

De tweede benadering gaat uit van de werkzaamheden die tijdens het boekjaar zijn verricht. Deze benadering sluit aan op de definitie van een verplichting. Hierbij leiden accountantskosten pas tot een verplichting als de dienst verricht is. Immers, het Stramien geeft aan dat een verplichting is gebaseerd op een gebeurtenis in het verleden. Dit houdt in dat de onderneming de accountantskosten in de jaarrekening 2008 moet toelichten voor zover de werkzaamheden in 2008 verricht zijn. In de praktijk zullen dit vaak de kosten voor de interimcontrole voor 2008 en de balanscontrole voor 2007 zijn. De balanscontrole 2008 vindt meestal pas in 2009 plaats, en kan daarom niet in 2008 tot een verplichting leiden.

Vraag is wat het uitgangspunt van de wetgever is geweest. De wet en de Europese Richtlijn gebruiken de term 'tijdens het boekjaar'. Dit impliceert dat de tweede benadering gevolgd wordt. Echter, de Engelstalige versie van de Europese Richtlijn spreekt over 'the total fees for the financial year charged by the statutory auditor or audit

firm'. Dit wekt de indruk dat de eerste benadering ook gevolgd kan worden. Dit verschil in vertaling wordt ook in de Memorie van toelichting aangehaald, alleen blijkt niet duidelijk of de wetgever dit standpunt heeft willen volgen of niet.

Kortom, er is nog onduidelijkheid over de vraag of beide benaderingen zijn toegestaan, of dat een van beide benaderingen toegepast dient te worden.

Accountantsorganisatie

Toegelicht moeten worden de honoraria voor werkzaamheden uitgevoerd door de externe accountant en de accountantsorganisatie, genoemd in artikel 1, eerste lid, onder a en e, van de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta). Laten we PricewaterhouseCoopers (PwC) als voorbeeld nemen, die diverse entiteiten heeft. In het geval van PwC gaat het om honoraria die in rekening zijn gebracht door PricewaterhouseCoopers Accountants N.V. Maar hoe moet omgegaan worden met honoraria die andere entiteiten, zoals PricewaterhouseCoopers Belastingadviseurs N.V. en buitenlandse PwC-kantoren, voor werkzaamheden in rekening hebben gebracht? Deze netwerkentiteiten vallen niet onder de reikwijdte van de Wta en dus zouden deze honoraria niet meegenomen moeten worden in de toelichting. Hetzelfde geldt voor werkzaamheden die andere accountantsorganisaties verricht hebben.

Je kunt je afvragen of hiermee de beoogde transparantie gediend wordt. Het uitsluitend vermelden van de honoraria van de Nederlandse accountantsorganisatie zegt dan weinig over de situatie van de (geconsolideerde) groep. Ook geldt dat de honoraria van netwerkentiteiten en andere accountantsorganisaties zijn meegenomen in de (geconsolideerde) winst-en-verliesrekening. Het oogt dan vreemd als ze geen onderdeel zouden moeten uitmaken van de toelichting.

3. Groepsverhoudingen

Het tweede lid geeft het volgende aan: indien de rechtspersoon dochtermaatschappijen heeft of de financiële gegevens van andere maatschappijen consolideert, dan worden de honoraria die in het boekjaar te hunnen laste zijn gebracht, in de opgave begrepen.

De vraag die deze bepaling oproept, is of dit lid van toepassing is op de enkelvoudige of de geconsolideerde jaarrekening. Artikel 2:382a BW is opgenomen in Afdeling 5, die de enkelvoudige jaarrekening behandelt. In de bepalingen over de geconsolideerde jaarrekening die in Afdeling 13 zijn opgenomen, is artikel 2:410 lid 1 BW gewijzigd na invoering van artikel 2:382a BW. Hierin staat nu expliciet dat artikel 2:382a BW niet van toepassing is op de geconsolideerde jaarrekening.

Aan de andere kant stelt de Memorie van toelichting expliciet dat het tweede lid bedoeld is voor de

geconsolideerde jaarrekening. De reden dat artikel 2:382a BW wordt uitgezonderd van de bepalingen in artikel 2:410 BW is om te voorkomen dat de vermelding dubbelop geregeld is. Kortom, het is wel degelijk de bedoeling van de wetgever geweest de toelichting in de geconsolideerde jaarrekening te verplichten. Op het moment dat de enkelvoudige jaarrekening samen met de geconsolideerde jaarrekening wordt opgesteld, ligt het voor de hand om de vermelding in de geconsolideerde jaarrekening op te nemen.

4. Vrijstellingen

Het derde lid bespreekt de vrijstellingen die van toepassing zijn op de toelichting van de honoraria van de accountant. De honoraria hoeven niet opgegeven te worden door een rechtspersoon waarvan de financiële gegevens zijn geconsolideerd in een geconsolideerde jaarrekening waarop de IAS-Verordening (de verordening die toepassing van IFRS in de Europese Unie regelt) of de Zevende Europese Richtlijn van toepassing is. Deze formulering lijkt sterk op die van artikel 2:403 BW, dat handelt over de vrijstelling voor het opmaken van de jaarrekening conform Titel 9 Boek 2 BW, ingeval er sprake is van een garantstelling door de moedermaatschappij.

De vraag die deze bepaling oproept, is of de vrijstellingen van toepassing zijn op zowel de enkelvoudige als de geconsolideerde jaarrekening. De Memorie van toelichting geeft aan dat de vrijstelling betrekking heeft op de enkelvoudige jaarrekening. Dit lijkt erop te wijzen dat de vrijstelling niet van toepassing is op de geconsolideerde jaarrekening. Nu zullen veel ondernemingen die van deze vrijstelling gebruik kunnen maken, vrijgesteld zijn van het opmaken van een geconsolideerde jaarrekening op grond van artikel 2:408 BW. Maar het lijkt erop dat ondernemingen die deze consolidatievrijstelling niet toepassen, alleen vrijgesteld zijn voor de enkelvoudige jaarrekening. Overigens is de vrijstelling in het kader van artikel 2:408 BW niet gelijk aan die van de accountants-honoraria. Artikel 2:408 BW geeft aan dat de consolidatievrijstelling geldt voor ondernemingen waarvan de gegevens zijn opgenomen in een geconsolideerde jaarrekening die volgens EU-recht of gelijkwaardige wijze is opgesteld. Dit is een ruimere vrijstelling dan die van de accountantshonoraria. Dit betekent dat ondernemingen die vrijgesteld zijn van consolidatie op grond van artikel 2:408 BW, in bepaalde gevallen, namelijk indien de geconsolideerde jaarrekening van de moedermaatschappij niet op basis van EU-regels is opgesteld, wél de accountantshonoraria moeten toelichten.

Naast de vrijstelling genoemd in het derde lid, zijn kleine en middelgrote ondernemingen vrijgesteld van de verplichting de accountantskosten te vermelden in de jaarrekening. Middelgrote ondernemingen moeten wel de gegevens op verzoek aan de Autoriteit Financiële Markten (AFM) verstrekken.

Geen formele vrijstelling, maar wel een (vermoedelijk onbedoeld) gevolg van de wetwijziging, is dat ondernemingen die IFRS toepassen, de accountants-honoraria niet hoeven toe te lichten. Artikel 2:362 lid 9 BW geeft aan welke artikelen van Titel 9 Boek 2 BW gevolgd moeten worden bij toepassing van IFRS. Artikel 2:382a BW maakt geen onderdeel uit van deze artikelen. Deze 'vrijstelling' is overigens alleen van toepassing indien zowel enkelvoudig als geconsolideerd IFRS wordt gevolgd. Bij de veelgebruikte combinatie 3, waarbij geconsolideerd IFRS wordt toegepast en enkelvoudig Titel 9 Boek 2 BW met toepassing van de geconsolideerde waarderingsgrondslagen, zullen de accountantshonoraria wél toegelicht moeten worden.

5. Conclusie

De wetwijziging inzake de accountantskosten roept veel vragen op. Zaken als toerekening aan het boekjaar, honoraria van netwerkentiteiten en het gebruik van IFRS zijn op dit moment nog onduidelijk. De praktijk zal moeten uitwijzen welke uitleg aan de nieuwe wettelijke bepaling gegeven gaat worden.

Audit-vernieuwing met real time assurance (RTA)

Gloria Notario, Assurance

Van accountants en adviseurs wordt – terecht – verwacht, dat ze ‘bijblijven’ en dat ze toewerken naar een meer innovatieve controleaanpak mede door gebruik van informatietechnologie. Als reactie hierop is een project gestart, RTA (Real Time Assurance) waarbij geautomatiseerd financiële informatie van de cliënt kan worden verkregen die on-line real time kan worden beoordeeld.

1. Introductie

De laatste jaren hebben ondernemingen veel tijd en geld besteed aan het implementeren of verbeteren van informatiesystemen, vooral op het gebied van complexe ERP-systemen zoals SAP en Oracle. Tegenwoordig staan deze ERP-systemen aan de basis van vele succesvolle organisaties en zijn zij de voornaamste bron van informatie voor operationele en strategische beslissingen.

Wat is RTA?

Bij de jaarrekeningcontrole wordt gebruik gemaakt van veel financiële informatie die opgesloten zit in ERP-systemen, die geanalyseerd dienen te worden. RTA helpt om inzicht te krijgen in deze datarijke omgeving, waardoor controlewerkzaamheden effectiever uitgevoerd kunnen worden, en met minder inspanning dan met de traditionele technieken. Wat RTA doet, is het ophalen, transporteren, valideren en transformeren van algemene grootboekdata (G/L) uit de financiële systemen van de cliënt naar een beveiligde IT-omgeving binnen PricewaterhouseCoopers (PwC). Vervolgens zijn er standaarddata-analysetools voorhanden om inzicht te krijgen in de risico's die bij een traditionele controleaanpak mogelijk onvoldoende kunnen worden geïdentificeerd.

RTA plaatst de technologie in handen van de accountant om beter inzicht te krijgen in de handelingen en bedrijfsprocessen van cliënten. Ook minimaliseert RTA activiteiten die geen toegevoegde waarde opleveren,

Samenvatting

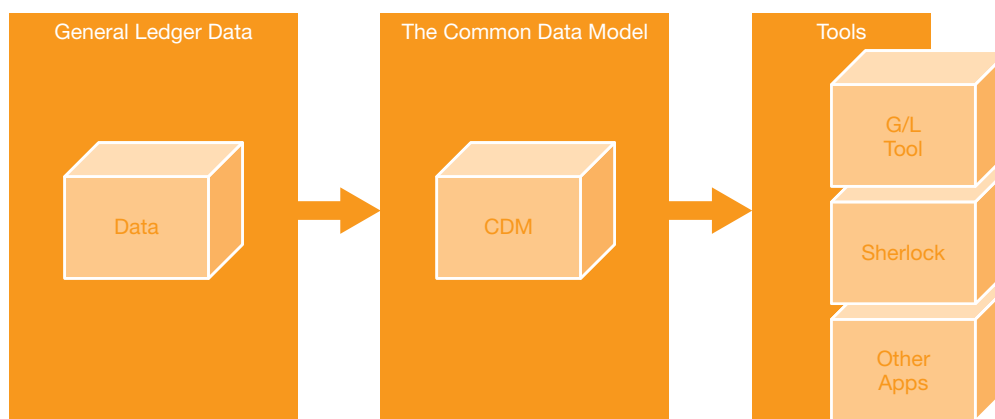
RTA, Real Time Assurance, is een project dat beoogt de effectiviteit en efficiëntie van de controlewerkzaamheden te verhogen door geautomatiseerd gegevensgerichte controlewerkzaamheden bij cliënten met complexe ERP-omgevingen toe te passen. Dit artikel geeft een introductie van RTA, de technologische oplossing die hiermee samenhangt, de ervaringen tot nu toe en het gebruik van RTA in Nederland.

zoals het ophalen en transformeren van data, door het standaardiseren en beveiligen van het proces ter verkrijging van financiële informatie.

Hoe werkt RTA?

Allereerst zorgt RTA ervoor dat de cliëntgegevens uit het interne ERP-systeem van de client worden opgehaald, en dat die getransformeerd worden naar een gestandaardiseerd formaat, het zogenoemde Common Data Model (CDM). Dit formaat is voor de meest gebruikte ERP-systemen ontwikkeld: SAP, Oracle, PeopleSoft en JD Edwards. Het grote voordeel van het gebruik van dit gestandaardiseerde formaat is dat wanneer de informatie eenmaal in de juiste vorm beschikbaar is, standaardanalyses kunnen worden uitgevoerd met behulp van standaardanalysetools (zie figuur 1).

Figuur 1 – Mogelijkheden gegevensgebruik op basis van Common Data Model

Verkrijgen van en vertrouwelijkheid van informatie

Een van de doelstellingen van het RTA-project is om de hoeveelheid werk voor de cliënt minimaal te houden. Als gevolg hiervan is het proces zeer gebruikersvriendelijk ingericht en kunnen de data door de klant met een druk op de knop worden klaargezet. De cliënt extraheert hiermee de benodigde tabellen vanuit het ERP-systeem, slaat deze op en stuurt vervolgens de gecodeerde gegevens via een beveiligde verbinding naar PwC-servers. Dit is momenteel de enige verantwoordelijkheid van de cliënt.

Als de data op de PwC-servers staan, zijn de veiligheid en vertrouwelijkheid van de cliëntgegevens gewaarborgd. Dit houdt onder andere in dat alleen geautoriseerde medewerkers toegang hebben tot een bepaalde set gegevens en zeker niet tot andere cliëntgegevens.

2. Wat is beschikbaar

De beschikbare analysetools

Momenteel zijn er twee analysetools beschikbaar, de General Ledger Reporting tool (G/L-tool) en Sherlock. Beide tools zijn ook voor cliënten toegankelijk via een webportal. Op deze wijze kunnen cliënten met behulp van deze tools ook hun eigen dataset beoordelen, indien gewenst.

De G/L-tool

De G/L-tool geeft direct toegang tot journaalposten via gestandaardiseerde rapportages en queries. De gebruiker kan vervolgens zelf bepalen welke rapportages en queries gemaakt moeten worden.

Naast ondersteuning bij controlewerkzaamheden door het bevestigen en valideren van het begrip van het financiële-verslaggevingproces kan inzicht worden verkregen in gedetailleerde journaalposten en kan de tool gebruikt worden voor het opvolgen van financiële-gegevensgerichte steekproeven.

Ook kan RTA ondersteuning bieden bij de volgende controlewerkzaamheden:

- het geautomatiseerd genereren van brugstaten (lead schedules) met een uitsplitsing van grootboekrekeningen per post van de jaarrekening;
- het in kaart brengen van de journaalposten die vervolgens aansluiten met de grootboekrekeningen die uitmonden in de jaarrekening;
- ondersteuning bij de planning en scoping van de werkzaamheden door het verrichten van een risicoanalyse voorafgaand aan de controle;
- het uitvoeren van SAS99, ISA240 en overige steekproeven op specifieke grootboektransacties;
- het identificeren van ongebruikelijke of potentieel frauduleuze transacties op basis van grootboekrekeningen met een verhoogd risico.

Sherlock

De Sherlock-analysetool toont de resultaten van een steekproef- en analyseproces dat door PwC gepatenteerd

is. Gebaseerd op jaren van analyse van G/L-informatie, zijn statistieken ontwikkeld die kunnen duiden op ongebruikelijke rekeningen en transacties. Sherlock voorziet in een gedetailleerde standaardrapportage van deze resultaten, die in nauwe samenwerking met (fraude) professionals uit de praktijk zijn ontwikkeld. De huidige versie onderzoekt de algemene grootboekgegevens van een cliënt op anomalieën en rapportages van rekeningen en transacties die kunnen duiden op fraude of foutief handelen. Deze uitzonderingen worden vervolgens opgenomen in een gestandaardiseerd rapportage. Sherlock zal ofwel een wit of een geel rapport genereren op basis van de analyse van de gegevens. Een wit rapport duidt op een neutrale beoordeling, de analyse laat dan geen significante risico's zien in de rekeningen en het controleteam kan zijn werk vervolgen. Een geel rapport geeft aan dat er mogelijke onregelmatigheden zijn gedetecteerd en dat het team moet beslissen hoe deze kwesties te adresseren.

Sherlock analyseert de grootboekdata (G/L) van een cliënt via een proces van vijf stappen. Zie figuur 2.

Figuur 2 – Vijf stappen Sherlock

• Stap 1: G/L-data verkrijgen

De eerste stap betreft het verkrijgen van cliëntgegevens van het interne ERP-systeem van de cliënt en het omzetten naar het Common Data Model (CDM). Tijdens dit proces, worden ruim 150 integriteitchecks uitgevoerd om de juistheid en volledigheid van de data te garanderen.

• Stap 2: computerindicatoren berekenen

Bij de tweede stap berekent Sherlock 65 indicatoren die het financieel en controlegedrag binnen de grootboek-

data meten. Deze indicatoren onderzoeken de transacties van de cliënt en nemen factoren in overweging zoals de aantallen debet en credit, de frequentie van de transacties, de timing van de activiteit en of de post handmatig of door het systeem is geboekt. Verschillende indicatoren binnen de Sherlock-onderzoeken zijn bijvoorbeeld:

- transacties waarbij de kosten van goederen en diensten (COGS) worden gecrediteerd en voorraden worden gedebiteerd;
- activiteiten bij winst-en-verliesrekeningen richting het einde van het kwartaal;
- significante transacties handmatig geboekt in G/L.

• *Stap 3: evaluatie van de risico's*

Bij de derde stap analyseert Sherlock de scores van de indicatoren om potentiële onregelmatigheden en risico's in de data te identificeren. Sherlock gebruikt twee verschillende sets van voorwaarden om een potentieel risico aan te merken. Hierbij vindt er ook een benchmarking plaats met gegevens die beschikbaar zijn van andere cliënten zoals:

- De totale waarde van de verschillende indicatoren zit in de top 0,1% van bedrijven.
- De waarde wordt geassocieerd met risico's die zijn waargenomen bij eerder geconstateerde fraudeloze transacties.
- Verschillende indicatoren overstijgen een drempelwaarde, en hun gezamenlijk bewijs leidt tot een verhoogde risicoclassificatie.

• *Stap 4: risico's toekennen*

Bij de vierde stap bepaalt Sherlock voor welke rekeningen en transacties er in G/L risico's worden onderkend. Zo kan met behulp van de indicator die de fluctuaties in inkomsten checkt, bestudeerd worden welke winst-en-verliesrekening de grootste veranderingen bevat en wat de grootste impact heeft op de scores van de indicatoren. Daarnaast zal Sherlock de oorzaak van de verandering in verband met een interactieve rekening, gebruikersidentificatie of journaalpost proberen te identificeren.

• *Stap 5: samenvatting bevindingen*

In de laatste stap vat Sherlock de bevindingen samen en licht deze toe in een rapport dat het controleteam kan opnemen met de resultaten van de eigen controlewerkzaamheden.

3. Ervaringen tot dusver

Huidige stand van zaken

Sherlock is onder andere toegepast bij 14 ondernemingen met een verhoogd inherent risico. Deze toepassing heeft vooral plaatsgevonden bij ondernemingen die verdacht werden van frauduleuze transacties. Van deze ondernemingen ontvingen er 13 een geel rapport; volgens

Sherlock hebben al deze ondernemingen minimaal één jaarrekeningpost die extra aandacht nodig heeft.

Sherlock is ook toegepast bij de beoordeling van kwartaalgegevens bij meer dan twintig controlecliënten gedurende de afgelopen twee jaar. Voor het overgrote deel van grootboekdata (meer dan 70%), genereerde Sherlock een wit rapport. Dit houdt in dat er geen aanvullende acties noodzakelijk waren en dat het controleteam verder kan gaan met vervolgpcedures. Voor de overige cliënten genereerde Sherlock een geel rapport.

Duidelijk zal zijn dat Sherlock geen fraude kan constateren maar feitelijke veranderingen in de handel- en controlepraktijken van de cliënt identificeert die mogelijk gelieerd kunnen worden met fraude. Feitelijke veranderingen kunnen namelijk ook samenhangen met de introductie van nieuwe diensten en verkoopmodellen, eenmalige her-evaluaties, de implementatie van nieuwe controlesystemen en wijzigingen in de controleprocessen die bijvoorbeeld resulteren in toenames van weekendboekingen. Sherlock kan derhalve ook worden gebruikt als input voor het planningproces om zeker te stellen dat er geen significante en ongebruikelijke veranderingen over het hoofd worden gezien.

Impact op de controle

Een van de voornaamste voordelen van het gebruik van RTA is dat accountants in de huidige situatie beschikken over de volledige grootboekdata en proefbalansen van de cliënt (en brugstaten met de uitsplitsing naar grootboekrekeningen per post van de jaarrekening).

De overige voordelen die de teams benoemd hebben, zijn:

- De rapporten kunnen op maat gemaakt worden en de controleteams hebben derhalve de volledige beschikking over deze rapporten en queries. Daardoor kunnen de accountants op elk moment over de resultaten van rapporten en queries beschikken, wat efficiencyvoordelen met zich meebrengt.
- In het eerste jaar wordt de tool meestal alleen gebruikt voor bijvoorbeeld steekproeven van journaalposten en om geautomatiseerd brugstaten van grootboekrekeningen op te maken. Maar de ervaring leert dat in daaropvolgende jaren de teams veel meer gaan steunen op gegevens voor planningsdoeleinden, en dat zij deze gegevens ook gebruiken voor het bepalen van (interne) controleactiviteiten of overige analyses op basis van de geïdentificeerde transactiestromen.
- De ervaring leert ook dat frauderisico's veel effectiever kunnen worden geïdentificeerd en geadresseerd door middel van het toepassen van RTA. Ook in geval van een 'schone' rapportage zal dit comfort opleveren aan het controleteam.
- Ten slotte zijn ongebruikelijke transacties of rekeningactiviteit uit de rapportages van Sherlock richtinggevend geweest in het verrichten van aanvullende controlemaatregelen, die in bepaalde gevallen tot verrassende resultaten hebben geleid.

4. RTA in Nederland

In Nederland zijn twee belangrijke cliënten betrokken bij het toepassen van het RTA-concept. Het betreft twee multinationale ondernemingen die intensief gebruikmaken van ERP-systemen (SAP en JD Edwards). Bij deze cliënten was er een duidelijke behoefte meer innovatief om te gaan met de controlewerkzaamheden. Deze twee RTA-pilots zijn gedefinieerd als een leertraject voor zowel het controleteam als de cliënt. Het doel is vooral om ervaring op te doen met de mogelijkheden en voordelen van het gebruik van het RTA-concept bij het toepassen in werkelijke situaties.

Bij een van de pilots heeft het traject een tijdlijn van drie jaar gekregen. Tijdens het eerste jaar zullen de RTA-resultaten alleen op grootboekniveau worden gebruikt van het hoofdkantoor. In het tweede jaar zullen ook de overige entiteiten worden meegenomen, inclusief de data op subgrootboekniveau. In het derde jaar zal de tool bij de gehele onderneming worden ingezet. Voor elk jaar zijn belangrijke doelstellingen gesteld om de implementatie en het gebruik van RTA goed te kunnen monitoren.

5. Toekomstige RTA-capaciteiten

Het RTA-concept zal ook in de toekomst verder worden doorontwikkeld. In 2008/2009 zal er aanvullende functionaliteit beschikbaar worden gesteld, waaronder:

- *subgrootboeken*

RTA-analyses zijn beschikbaar op grootboekniveau. In 2008/2009 zullen ook subgrootboeken kunnen worden geanalyseerd met behulp van de beschikbare analysetools. De standaarddataformaten zijn al gebouwd voor A/R, AP, voorraad- en vaste activa. De gebruikerskoppeling en functionaliteit voor het benaderen van de subgrootboekgegevens worden momenteel gebouwd.

- *nieuwe ERP's*

In de toekomst zal RTA ook andere ERP-systemen zoals MS Great Plains en dergelijke gaan ondersteunen.

- *benchmarking*

Binnenkort komt er een functionaliteit beschikbaar waarmee je binnen de tool cliënten met elkaar kunt vergelijken op basis van verschillende stelsels. Daarnaast zal het ophalen van publiekelijk beschikbare data worden opgenomen. Deze kan voor specifieke bedrijfstakken ondersteuning bieden bij het plannen en uitvoeren van de controle.

- *consolidatieniveau gegevens*

Het analyseren van geconsolideerde financiële informatie is momenteel nog niet mogelijk. Wel wordt het ophalen van gegevens op geconsolideerd niveau (bijvoorbeeld vanuit Hyperion) momenteel getest; deze functionaliteit zal in de toekomst worden toegevoegd.

6. Conclusie

Samenvattend kan worden gesteld dat de implementatie van RTA vandaag de dag een fundering legt voor een innovatieve toekomstige controleaanpak bij veel cliënten. Door het toepassen van RTA zullen nieuwe inzichten ontstaan en zal op bepaalde onderdelen veel effectiever en efficiënter kunnen worden gecontroleerd.

Ook de diepgang en daarmee de kwaliteit van de controle zal worden vergroot. Er zullen risico's worden geïdentificeerd die met traditionele controletechnieken mogelijk niet zouden zijn opgespoord. Dit betekent dat cliënten beter kunnen worden geïnformeerd en daarmee de mogelijkheid wordt geboden om deze risico's te minimaliseren.

Duidelijk is ook dat het RTA een platform biedt waardoor de accountant en cliënt veel beter met elkaar kunnen samenwerken. Door het aanleveren van financiële data door de cliënt voorafgaand aan de controle zouden bepaalde werkzaamheden al uitgevoerd kunnen worden. Dit betekent vervolgens dat de resterende controlewerkzaamheden veel gericht kunnen worden uitgevoerd en dat de betrokkenheid van de cliënt kan worden geminimaliseerd en veel effectiever kan worden ingevuld.

Nieuwe regels voor transparantere verslaglegging in Nederland

Arjan Brouwer en Jos de Groot, Assurance

Met de Transparantierichtlijn, die binnenkort in Nederland in werking treedt, wil de EU bereiken dat de beursfondsen in de Europese lidstaten meer en tijdiger uniforme informatie verschaffen aan hun belanghebbenden, zodat de investeerders beter beschermd worden en de marktefficiëntie toeneemt. Wat zijn de belangrijkste bepalingen uit de Transparantierichtlijn?

1. Inleiding

Eindelijk is het dan toch zover: de Eerste Kamer heeft op 23 september 2008 het wetsvoorstel aangenomen waarmee de Europese Transparantierichtlijn in de Nederlandse wetgeving wordt verwerkt. Waarom eindelijk? De Europese Transparantierichtlijn is al in 2004 door het Europees Parlement goedgekeurd en hierin is destijds opgenomen dat de bepalingen uiterlijk 20 januari 2007 in de lokale wetgeving geïmplementeerd moesten zijn. De EU transparantierichtlijn wordt met ingang van 1 januari 2009 van kracht in Nederland. Dat heeft Minister Bos de Tweede Kamer op 31 oktober laten weten. Hiermee heeft Nederland de gestelde termijn dus ongeveer met twee jaar overschreden. Niet voor niets dus dat de EU in oktober 2008 Nederland serieus op de vingers heeft getikt voor het niet tijdig implementeren van deze richtlijn.

De Transparantierichtlijn heeft als doel de investeerders in de EU beter te beschermen en berichtgeving in Europa te stroomlijnen. Daarmee ligt de Transparantierichtlijn in het verlengde van eerdere maatregelen die zijn genomen om te komen tot een efficiënte, kosteneffectieve en vrije kapitaalmarkt in Europa. De bekendste maatregel in dit kader is de IAS-Verordening op basis waarvan Europese beursfondsen (op enkele uitzonderingen na) vanaf 2005 verplicht zijn om EU-IFRS toe te passen in de geconsolideerde jaarrekening.

2. Jaarlijkse financiële verslaggeving

De Transparantierichtlijn heeft gevolgen voor een aantal aspecten van de jaarlijkse financiële verslaggeving. Allereerst regelt de Transparantierichtlijn het tijdstip waarop ondernemingen hun jaarverslag en jaarrekening publiceren. Daarnaast verplicht de wet nu een bestuursverklaring over het getrouwe beeld van de jaarrekening, het getrouwe beeld van het jaarverslag en de beschrijving van de voornaamste risico's waarmee de organisatie wordt geconfronteerd.

Tijdstip van publicatie

De jaarrekening en het jaarverslag van beursfondsen dienen binnen vier maanden na afloop van het

Samenvatting

In dit artikel worden de belangrijkste bepalingen uit de Transparantierichtlijn behandeld zoals die nu in de Nederlandse wetgeving, vooral de Wet op het financieel toezicht (Wft), worden opgenomen. De aspecten die aan de orde zullen komen zijn de jaarlijkse, halfjaarlijkse en tussentijdse financiële verslaggeving, het toezicht door de Autoriteit Financiële Markten (AFM) en de ingangsdatum.

Belangrijkste wijzigingen voor jaarlijkse verslaggeving

- De jaarlijkse financiële verslaggeving dient binnen vier maanden na einde boekjaar algemeen verkrijgbaar te zijn en vervolgens minimaal vijf jaar beschikbaar te blijven voor het publiek.
- In de jaarlijkse financiële verslaggeving moet een risicoparagraaf staan met een beschrijving van de voornaamste risico's en onzekerheden waarmee de onderneming geconfronteerd wordt.
- Het bestuur dient door middel van een bestuursverklaring expliciet te verklaren dat:
 - de jaarrekening een getrouw beeld geeft;
 - het jaarverslag een getrouw beeld geeft van de toestand op de balansdatum en de gang van zaken gedurende het boekjaar; en
 - in het jaarverslag de wezenlijke risico's waarmee de onderneming wordt geconfronteerd, zijn beschreven.

boekjaar beschikbaar te zijn voor het publiek. Dit is een verzwaring ten opzichte van de huidige regels en ten opzichte van de vereisten die in de wet zijn opgenomen voor niet-beursfondsen. Op basis van artikel 2:101 lid BW en artikel 2:210 lid 1 BW dienen Nederlandse ondernemingen de jaarrekening op te maken binnen vijf maanden na balansdatum en maximaal twee maanden hierna te deponeren. Daarnaast kunnen ondernemingen op grond van bijzondere omstandigheden aan de

aandeelhoudersvergadering vragen of zij hiervoor maximaal zes maanden uitstel mogen krijgen. Deze termijnen en de mogelijkheid om uitstel te vragen gelden derhalve niet meer voor beursfondsen.

Uit een onderzoek dat PricewaterhouseCoopers onder 133 beursfondsen verricht heeft, komt naar voren dat in 2008 nog 11 beursfondsen (8%) niet binnen de termijn van vier maanden hun jaarrekening hadden opgesteld. Een aantal hiervan lost dit op door al op een eerder moment via een persbericht, informatie over het afgelopen boekjaar naar buiten te brengen. Meer dan 40% van de door ons onderzochte beursfondsen kwam in 2008 een week of meer voordat de jaarrekening over 2007 werd opgemaakt, met de jaarcijfers naar buiten.

De Transparantierichtlijn stelt geen specifieke eisen voor persberichten over de jaarcijfers (deze vallen buiten de definitie van de tussentijdse verklaring, die hierna behandeld wordt) en deze informatie kan ook niet in de plaats komen van de verplichte jaarlijkse verslaggeving.

De verklaring van het bestuur

Nieuw is het vereiste dat bestuurders expliciet verklaren dat de jaarrekening en het jaarverslag een getrouw beeld geven en dat in het jaarverslag de wezenlijke risico's waarmee de onderneming wordt geconfronteerd, zijn beschreven.

Bestuursverklaring: artikel Wft 5.25c lid 2c

c. verklaringen van de bij de uitgevende instelling als ter zake verantwoordelijk aangewezen personen, met duidelijke vermelding van naam en functie, van het feit dat, voor zover hun bekend,

1°. de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de activa, de passiva, de financiële positie en de winst of het verlies van de uitgevende instelling en de gezamenlijk in de consolidatie opgenomen ondernemingen; en

2°. het jaarverslag een getrouw beeld geeft omtrent de toestand op de balansdatum, de gang van zaken gedurende het boekjaar van de uitgevende instelling en van de met haar verbonden ondernemingen waarvan de gegevens in haar jaarrekening zijn opgenomen en dat in het jaarverslag de wezenlijke risico's waarmee de uitgevende instelling wordt geconfronteerd, zijn beschreven.

Hoewel de bestuurders van de onderneming altijd al verantwoordelijk waren voor het opmaken van een jaarrekening en jaarverslag die aan deze vereisten voldoen, vereist de wet nu dat de bestuurders deze verantwoordelijkheid ook expliciet maken door middel van een bestuursverklaring.

Er bestaat geen wettelijke tekst voor de bestuursverklaring. Het verdient aanbeveling om bij de concrete uitwerking van de bestuursverklaring zo dicht mogelijk bij de wettekst aan te sluiten. Hierbij merken wij op dat in de Nederlandse wettekst over de bestuursverklaring, in tegenstelling tot wat is opgenomen in de tekst van de EU-richtlijn, de bestuursverklaring over het getrouwe beeld van de jaarrekening niet is gekoppeld aan overeenstemming met de toepasselijke reeks standaarden voor jaarrekeningen (bijvoorbeeld opgesteld in overeenstemming met EU-IFRS). Op basis van de Wft is het voor de Nederlandse beursfondsen dus niet noodzakelijk dat het bestuur expliciet verklaart dat de jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met EU-IFRS. Het is echter niet onlogisch om in de bestuursverklaring een referentie te maken naar de gehanteerde grondslagen voor het opstellen van de jaarrekening. Immers, die invalshoek ligt ook besloten in het artikel in de Europese regelgeving dat ten grondslag ligt aan de Nederlandse Wft-bepaling en de vermelding geeft duidelijkheid over het referentiekader dat het bestuur heeft gebruikt om tot haar verklaring te komen.

De risicoparagraaf

Artikel 5:25c lid 2 vereist de opname van een risicoparagraaf in het jaarverslag. Een risicoparagraaf bestaat ten eerste uit de beschrijving van de voornaamste risico's in het risicoprofiel van de onderneming (het risicoprofiel), en ten tweede uit een beschrijving van de risicomangementsystemen waarmee die ondernemingsbrede risico's worden beheerd. Ten slotte maakt ook de in-controlverklaring, de verklaring over de werking van de interne beheersing van de financiële verslagleggingrisico's, onderdeel uit van de risicoparagraaf.

In de bestuursverklaring wordt expliciet verklaard dat in het jaarverslag de wezenlijke risico's waarmee de onderneming wordt geconfronteerd, zijn beschreven (het risicoprofiel). Daarmee komt de risicoparagraaf nog meer in de schijnwerpers te staan.

3. Halfjaarlijkse financiële verslaggeving

Voor de halfjaarlijkse verslaggeving heeft de implementatie van de Transparantierichtlijn grotere gevolgen dan voor de jaarlijkse verslaggeving. De wet vereist nu onder andere dat de halfjaarrekening wordt opgesteld in overeenstemming met IAS 34, dat een halfjaarverslag wordt opgesteld dat aan bepaalde minimumvereisten voldoet en dat ook bij de halfjaarlijkse financiële verslaggeving een verklaring van het bestuur wordt opgenomen.

Toepassing van IAS 34 in de halfjaarrekening

Op basis van de aangepaste voorschriften dienen alle beursfondsen die een geconsolideerde jaarrekening opstellen vanaf 2009 IAS 34 toe te passen bij het opstellen van de halfjaarrekening. Weliswaar passen de meeste beursfondsen in 2008 IFRS-grondslagen toe in de halfjaarverslaggeving, maar een groot deel geeft nog niet expliciet aan dat wordt voldaan aan IAS 34.

Belangrijkste wijzigingen voor halfjaarlijkse financiële verslaggeving

- De halfjaarlijkse verslaggeving dient binnen twee maanden na afloop van de periode algemeen verkrijgbaar te zijn en vervolgens minimaal vijf jaar beschikbaar te blijven voor het publiek.
- Als de onderneming een geconsolideerde jaarrekening opmaakt, moet de halfjaarrekening worden opgesteld in overeenstemming met IAS 34.
- Er gelden extra wettelijke eisen voor de inhoud van het halfjaarverslag van de directie.
- Vergelijkbaar met de verklaring bij de jaarlijkse financiële verslaggeving dient het bestuur een bestuursverklaring op te nemen waarin verklaard wordt dat:
 - de halfjaarrekening een getrouw beeld geeft van de activa, de passiva, de financiële positie en de winst of het verlies; en
 - het halfjaarverslag een getrouw overzicht geeft van de toestand op de balansdatum, de gang van zaken gedurende het halve boekjaar en de verwachte gang van zaken.
- Het halfjaarverslag dient een risicoparagraaf te bevatten met een beschrijving van de voornaamste risico's en onzekerheden voor de resterende zes maanden van het boekjaar.
- Indien de halfjaarrekening is gecontroleerd of beoordeeld door een accountant, dan dient de accountantsverklaring of beoordelingsverklaring openbaar te worden gemaakt.

IAS 34 vereist dat het tussentijds financieel verslag minimaal de volgende onderdelen bevat:

- verkorte balans;
- verkorte winst-en-verliesrekening;
- verkort mutatieoverzicht van het eigen vermogen;
- verkort kasstroomoverzicht; en
- geselecteerde toelichtingen.

Op bepaalde aspecten zijn de toelichtingvereisten van IAS 34 vrij uitgebreid. Zo dient van overnames dezelfde (uitgebreide) informatie opgenomen te worden in een tussentijds financieel verslag als in de jaarrekening. Ook dient beperkte segmentinformatie te worden verschaft en dienen bijzondere transacties toegelicht te worden, waaronder transacties in eigen obligaties en aandelen, uitgekeerde dividenden en andere transacties die een invloed hebben op activa, verplichtingen, eigen vermogen, nettowinst, of kasstromen die ongebruikelijk zijn wegens hun aard, omvang of frequentie.

Halfjaarverslag

Naast de halfjaarrekening vereist de wet dat er een halfjaarverslag wordt opgenomen in de halfjaarlijkse financiële verslaggeving. Het halfjaarverslag is vergelijkbaar met het directieverslag zoals dat is

opgenomen bij de jaarlijkse financiële verslaggeving en betreft een uitbreiding van de eisen die IAS 34 stelt aan tussentijdse verslaggeving.

Artikel 5:25d lid 8 en 9 beschrijft de volgende minimumvereisten voor de inhoud van het halfjaarverslag:

- een opsomming van belangrijke gebeurtenissen die hebben plaatsgevonden gedurende de eerste zes maanden van het boekjaar en hun invloed op de halfjaarrekening;
- een beschrijving van de voornaamste risico's en onzekerheden voor de resterende zes maanden van het boekjaar; en
- van ondernemingen waarvan aandelen aan de beurs worden verhandeld, moet er in het halfjaarverslag ook een toelichting worden opgenomen van de belangrijkste transacties met verbonden partijen.

Lid 2c van dit artikel geeft vervolgens echter aan dat het bestuur in de bestuursverklaring dient te verklaren dat het halfjaarverslag een getrouw overzicht geeft omtrent de toestand op de balansdatum, de gang van zaken gedurende het halve boekjaar en de verwachte gang van zaken, waarbij, voor zover gewichtige belangen zich hiertegen niet verzetten, in het bijzonder aandacht wordt besteed aan de investeringen, en de omstandigheden waarvan de ontwikkeling van de omzet en van de rentabiliteit afhankelijk is. Dit betekent dus dat via deze bepalingen nog extra eisen worden gesteld aan het halfjaarverslag zelf. Immers, het bestuur kan dit alleen verklaren als deze informatie hierin is opgenomen.

Gezien het verschil in de aard van de informatie die wordt opgenomen in de halfjaarrekening en in het halfjaarverslag, adviseren wij om beide delen op dezelfde wijze als bij de jaarlijkse verslaggeving duidelijk af te bakenen. Waar de halfjaarrekening primair feitelijke, historische en financiële informatie bevat, is het halfjaarverslag meer kwalitatief en deels ook toekomstgericht. Een duidelijke afbakening is van belang met het oog op de verantwoordelijkheid van de bestuurders. Indien de halfjaarrekening wordt gecontroleerd of beoordeeld, zorgt een duidelijke splitsing tussen halfjaarrekening en halfjaarverslag ook voor een goede afbakening van het object van onderzoek door de externe accountant.

De verklaring van het bestuur

Het bestuur dient bij de halfjaarlijkse financiële verslaggeving een bestuursverklaring op te nemen waarin verklaard wordt dat:

- de halfjaarrekening een getrouw beeld geeft van de activa, de passiva, de financiële positie en de winst of het verlies; en
- het halfjaarverslag een getrouw overzicht geeft omtrent de toestand op de balansdatum, de gang van zaken gedurende het halve boekjaar en de verwachte gang van zaken, waarbij, voor zover gewichtige belangen zich hiertegen niet verzetten, in het bijzonder aandacht wordt

besteed aan de investeringen, en de omstandigheden waarvan de ontwikkeling van de omzet en van de rentabiliteit afhankelijk is.

Ook bij het halfjaarbericht dient het bestuur dus een verklaring op te nemen inzake het getrouwe beeld van de halfjaarrekening en het halfjaarverslag. De strekking van de verklaring is vrijwel gelijk aan die bij de jaarrekening en het directieverslag hierbij, met dien verstande dat het bestuur – in tegenstelling tot de bestuursverklaring bij de jaarlijkse financiële verslaggeving – niet hoeft te verklaren dat de risico's worden beschreven. Op één punt gaat de halfjaarlijkse bestuursverklaring verder: de verklaring dekt in tegenstelling tot de bestuursverklaring bij de jaarlijkse verslaggeving, ook de verwachte gang van zaken af.

Externe accountant

Als de halfjaarlijkse financiële verslaggeving is gecontroleerd of beoordeeld door een accountant, dan wordt de accountantsverklaring samen met de halfjaarlijkse financiële verslaggeving algemeen verkrijgbaar gesteld. Als de halfjaarlijkse financiële verslaggeving niet door een accountant is gecontroleerd of beoordeeld, dan wordt dat door de onderneming in haar halfjaarverslag vermeld. Daarmee geldt dus nu een extra transparantieplichting over de rol van de externe accountant bij de halfjaarcijfers.

4. Tussentijdse verslaggeving

In de Nederlandse wet was tot op heden een beperkt aantal bepalingen opgenomen over tussentijdse verslaggeving. Beursfondsen hadden op grond van het inmiddels vervallen artikel 2:103 lid 1 BW al de plicht om halfjaar- en kwartaalcijfers openbaar te maken zodra deze beschikbaar zijn. Deze verplichting gold echter niet zolang deze cijfers alleen voor bestuurders, commissarissen en de ondernemingsraad beschikbaar waren.

Vanaf 2009 moeten ondernemingen met beursgenoteerde aandelen op een gereguleerde markt naast de hiervoor behandelde halfjaarinformatie, ook tussentijdse informatie publiceren. Zowel gedurende de eerste zes maanden van het financieel jaar als gedurende de tweede zes maanden, wordt een zogenoemde tussentijdse verklaring afgegeven. De verklaring zal afgegeven worden in de periode tussen tien weken na aanvang en zes weken voor het einde van de relevante termijn van zes maanden.

De twee tussentijdse verklaringen in 2009 moeten worden afgegeven tussen 12 maart en 20 mei 2009, en tussen 9 september en 20 november 2009 (indien het boekjaar gelijk is aan het kalenderjaar).

Het is te verwachten van de ondernemingen in de meeste bedrijfstakken dat de financiële informatie in een

tussentijdse verklaring zal bestaan uit de resultaten van het eerste kwartaal of de cumulatieve resultaten van het derde kwartaal.

De vereisten voor de tussentijdse verslaggeving zijn beperkt. De tussentijdse verklaring bevat de volgende informatie:

- een toelichting van belangrijke gebeurtenissen en transacties die in de periode (tussen de start van de periode en de datum van de tussentijdse verklaring) hebben plaatsgevonden en van de gevolgen daarvan voor de financiële positie; en
- een algemene beschrijving van de financiële positie en de prestaties van de onderneming.

Voor de tussentijdse verslaggeving is het niet noodzakelijk dat kwantitatieve, financiële gegevens worden opgenomen. Een onderneming kan aan de vereisten voldoen door middel van een beschrijvende toelichting. Vaak zal het voor een zinvolle beschrijving van de financiële positie en de prestaties van de onderneming wel noodzakelijk zijn om bepaalde financiële gegevens te verstrekken, maar het is zeker niet noodzakelijk dat een (verkorte) winst-en-verliesrekening of balans wordt verstrekt. Beursfondsen die al ieder kwartaal een kwartaalbericht op basis van IAS 34 publiceerden, zullen aan de vereisten voor de tussentijdse verklaring kunnen voldoen door middel van dit kwartaalbericht, maar toepassing van IAS 34 in een kwartaalbericht is niet verplicht.

5. Toezicht door de AFM

Naast de jaarverslaggeving van beursfondsen, valt met ingang van 2009 tevens de halfjaarlijkse verslaggeving onder het toezicht van de Autoriteit Financiële Markten, de AFM. Het toezicht zal vergelijkbaar zijn met het toezicht op de jaarlijkse financiële verslaggeving. De AFM krijgt de bevoegdheid om bij twijfel over de inrichting van de halfjaarlijkse financiële verslaggeving, de onderneming te verzoeken om een nadere toelichting te geven. Bovendien kan de AFM de organisatie adviseren om extern te communiceren over toepassing van verslaggevingvoorschriften in bestaande of toekomstige stukken.

Een verschil met het AFM-toezicht op de jaarlijkse financiële verslaggeving is dat ten aanzien van de inhoud van de halfjaarlijkse financiële verslaggeving door de AFM geen procedure bij de Ondernemingskamer kan worden gestart. De wetgever acht het namelijk niet wenselijk als lange tijd nadat een halfjaarbericht is uitgebracht, nog over het bericht kan worden geprocedeerd. Een eventuele procedure zal derhalve alleen worden gestart als de AFM een onvolkomenheid in de halfjaarberichtgeving constateert die niet door de onderneming wordt hersteld in de jaarrekening die daarop volgt. Overigens kan de AFM

wel een procedure bij de Ondernemingskamer starten indien de onderneming onvoldoende gevolg geeft aan verzoeken van de AFM om toelichting.

6. Ingangsdatum

De informatie in dit artikel is gebaseerd op het wetsvoorstel dat op 23 september 2008 door de Eerste Kamer is aangenomen en op 20 november in het Staatsblad is gepubliceerd (2008 476). De in het Staatsblad gepubliceerde wet stelt dat de verplichtingen voor de jaarverslaggeving en de halfjaarverslaggeving gelden voor boekjaren die op of na 1 januari 2008 zijn begonnen. Het koninklijk besluit dat de formele ingangsdatum regelt, is ten tijde van het opstellen van dit artikel nog niet verschenen. Omdat Nederland de implementatiedatum van de Europese richtlijn heeft overschreden, is de Nederlandse Staat door de Europese Commissie gedaagd voor het Hof van Justitie. Het ministerie van Financiën streeft daarom naar onmiddellijke inwerkingtreding; dat wil zeggen: met ingang van de eerstvolgende te publiceren financiële verslaggeving met ingang van 1 januari 2009, te weten de jaarrekening 2008, en eerste kwartaalberichten 2009.

7. Samenvatting en conclusie

De Transparantierichtlijn zorgt voor een aantal belangrijke nieuwe vereisten voor de verslaggeving door Nederlandse beursfondsen. Zo zullen ze rekening moeten houden met nieuwe eisen over de inhoud en tijdigheid van financiële rapportage op vier momenten in het jaar. De verplichte toepassing van IAS 34 in de halfjaarrekening en uitgebreide eisen aan de halfjaarlijkse directieverslagen, introductie van de bestuursverklaring in de jaarlijkse en halfjaarlijkse verslaggeving, introductie van twee gereguleerde tussentijdse verklaringen en AFM-toezicht op de halfjaarlijkse financiële verslaggeving zijn de meest in het oog springende wijzigingen.

Voordelen van de Transparantierichtlijn zijn een meer gestructureerde en uniforme informatievoorziening aan de beleggers binnen Europa en meer gelijkheid in de vereisten die gelden voor de ondernemingen uit de verschillende EU-lidstaten. Onmiskenbaar zullen door een groot aantal beursfondsen specifieke acties genomen moeten worden om alle vereisten op een juiste wijze te kunnen implementeren en tijdig aan de verplichtingen te kunnen voldoen. De acties zullen verschillen per onderneming en wij adviseren dan ook om de gevolgen voor de onderneming vroegtijdig in kaart te brengen en te adresseren.

Noot:

Dit artikel is gebaseerd op de PwC-publicatie 'Helderheid over de Transparantierichtlijn'. Deze publicatie is te downloaden en te bestellen op www.pwc.nl/publicaties.

Aanbeveling Europese Commissie: wettelijke beperking aansprakelijkheid van externe accountants

Arjan Boot en Peter J. Veerman, Assurance

Eerder in Spotlight (uitgave 1, 2008: 'Aansprakelijkheid van accountants: wettelijk beperken of niet?') zijn het vraagstuk en de mogelijke consequenties van een eventuele beperking van de wettelijke aansprakelijkheid van externe accountants uitgebreid aan de orde geweest. Op 5 juni 2008 heeft de Europese Commissie een aanbeveling gedaan inzake de wettelijke beperking van de aansprakelijkheid van wettelijke externe accountants en accountantsorganisaties. Wat houdt deze aanbeveling in en wat zijn de mogelijke effecten?

1. Inleiding

Overeenkomstig de Europese wetgeving moet de jaarrekening van een onderneming gecontroleerd worden ('wettelijke controles'). Externe accountants moeten een onafhankelijk oordeel uitbrengen over de financiële positie van een onderneming, zoals deze blijkt uit de jaarrekening. Daarom spelen zij een belangrijke rol. Zij versterken het vertrouwen van beleggers en dragen daarmee bij aan de stabiliteit van de financiële markten.

Na het in gebreke blijven van een onderneming (en vooral na een faillissement) of wanneer het management zich schuldig blijkt te hebben gemaakt aan niet eerder ontdekte misleidende praktijken, wordt de externe accountant vaak beschuldigd van nalatigheid. Dit kan leiden tot rechtszaken. Het ten onder gaan van een van de voormalige 'Big 5'-accountantsorganisaties, Arthur Andersen, is een bekend voorbeeld van de mogelijke verstreckende gevolgen van dergelijke aansprakelijkheidstelling. In het navolgende wordt met de term 'accountant' zowel de externe accountant als de accountantsorganisatie bedoeld.

Met de nieuwe richtlijn van het Europees Parlement en de Raad van 17 mei 2006 betreffende de wettelijke controles van jaarrekeningen en geconsolideerde jaarrekeningen (ook wel genoemd de 'herziene Achtste Richtlijn'), is een minimumharmonisatie van de voorschriften inzake de wettelijke controle van jaarrekeningen tot stand gebracht.

Naar aanleiding van artikel 31 van de richtlijn heeft de Commissie onderzoeksbureau London Economics een onderzoek laten verrichten. Zij onderzochten het effect van de huidige nationale aansprakelijkheidsregelingen voor de uitvoering van wettelijke controles van jaarrekeningen op de Europese kapitaalmarkten en op de verzekeringsvoorwaarden voor accountants, waaronder een objectieve analyse van de beperkingen (effectbeoordeling) van de financiële aansprakelijkheid. De resultaten van dit

Samenvatting

Op 5 juni 2008 is door de Europese Commissie verslag gedaan van een uitgevoerde effectbeoordeling inzake de wettelijke beperking van de aansprakelijkheid van externe accountants en accountantsorganisaties. De Commissie heeft hiertoe een aanbeveling uitgebracht. In hoofdstuk 2 wordt kort verslag gedaan van de effectbeoordeling van een aanbeveling waarna in hoofdstuk 3 de aanbeveling zelf aan de orde komt. In hoofdstuk 4 wordt ingegaan op de vraag waarom er een wettelijke beperking van de aansprakelijkheid van externe accountants en accountantsorganisaties zou moeten komen. Ten slotte wordt in hoofdstuk 5 kort stilgestaan bij het nut en de noodzaak van een Nederlandse wettelijke beperking van de aansprakelijkheid van externe accountants en accountantsorganisaties.

onderzoek zijn opgenomen in een rapport van London Economics uit september 2006. In januari 2007 werd door de Commissie in het verlengde van dit rapport een openbare raadpleging gestart over de noodzaak om in te grijpen in de aansprakelijkheid van accountants in de lidstaten. Er werden vier beleidsopties gepresenteerd. Daarbij dienden de resultaten van de genoemde studie en de beraadslagingen binnen een deskundigengroep als uitgangspunt. Een krappe meerderheid van de respondenten vond dat de Commissie iets moest doen, maar geen van de opties had een duidelijke voorkeur.

2. Effectbeoordeling van een aanbeveling

Bij controlediensten zijn de volgende twee zaken van belang.

- Ondernemingen moeten de accountant kunnen kiezen waaraan zij in hun situatie behoefte hebben, zonder dat zij al te veel kosten moeten maken.

- Voordat beleggers in een onderneming beleggen, moeten zij kunnen terugvallen op een onafhankelijk oordeel van de accountant dat berust op een hoogwaardige controle van de jaarrekening.

Het is in het belang van het publiek dat een duurzame controlefunctie en daarmee de concurrentie op de markt, voor controlediensten gewaarborgd zijn.

Uitgangspunten voor een aanbeveling

De uitgangspunten voor een aanbeveling zijn:

- marktfalen aan de aanbodzijde;
- risico's waaraan het controleberoep blootstaat;
- gebrek aan verzekeringsmogelijkheden.

Marktfalen aan de aanbodzijde

Ondernemingen die op Europese kapitaalmarkten aan de beurs genoteerd zijn, hebben op internationaal niveau behoefte aan accountants, omdat zij in veel landen dochterondernemingen hebben. Vaak kunnen zij slechts kiezen uit vier netwerken (de zogeheten 'Big 4') die kunnen voorzien in de behoefte aan internationale controlediensten. Onafhankelijkheidsregelgeving schrijft voor dat voor een aantal adviesdiensten (bijvoorbeeld administratieve dienstverlening) niet hetzelfde netwerk mag worden gekozen als het netwerk dat de jaarrekening controleert. Hierdoor wordt de keuze nog verder beperkt.

De Big 4 hebben samen een marktaandeel van meer dan 80% onder beursgenoteerde ondernemingen in de lidstaten. Het risico dat een van deze netwerken om wat voor reden dan ook wegvalt (bijvoorbeeld door reputatieschade, een noodlottige schadeclaim, een aanklacht of schrapping uit een register in een groot land met alle schadelijke gevolgen van dien voor de merknaam van het mondiale netwerk), is in de afgelopen jaren toegenomen.

De kans is gering dat een nieuwe grote speler aan de aanbodzijde instapt. Het kost tijd en geld om het benodigde grote internationale netwerk op te bouwen. Dergelijke netwerken zijn, mede in verband met eigendomsvoorschriften in nationale wetgeving, geen multinationale ondernemingen, maar eerder een lappendeken van onafhankelijke lokale accountants. Lokale accountants zullen niet graag delen in onvoorspelbare aansprakelijkheidsrisico's van accountants in andere landen met andere regelgeving. Nieuwe spelers moeten eerst geïntegreerde netwerkstructuren opbouwen voordat ze de concurrentiestrijd kunnen aangaan met de Big 4. Mede gezien de huidige aansprakelijkheidsrisico's mogen echter geen omvangrijke investeringen worden verwacht.

Risico's waaraan het controleberoep blootstaat

Aangezien een accountant samen met de onderneming waarvan de jaarrekening wordt gecontroleerd, in veel

gevallen gezamenlijk en hoofdelijk aansprakelijk is, is een klager geneigd om bij wanpraktijken van de onderneming, bij hém een claim in te dienen. Zeker in geval van faillissement van een onderneming wordt de accountant gezien als de partij die over de financiële middelen beschikt om de schade te vergoeden. Accountants lopen dus het gevaar dat men het oog laat vallen op hun vermeende diepe zakken ('deep pockets'), ook al is de schade bijvoorbeeld te wijten aan malversaties van de onderneming zelf. Weliswaar heeft een accountant deze wellicht niet (tijdig) ontdekt, maar evenmin heeft hij ze zelf gepleegd.

In oktober 2005 meldden EU-accountantsorganisaties uit de zes grootste controlenetwerken dat er 28 zaken in behandeling waren die elk tot een claim van meer dan 75 miljoen euro zouden kunnen leiden. In 16 zaken werd meer dan 160 miljoen euro geëist en in 5 zaken zelfs meer dan 750 miljoen euro. Van de 28 zaken lopen er 6 in de VS en de rest loopt in de EU.

De belangrijkste aansprakelijkheidsrisico's hebben doorgaans een internationaal karakter, met als betrokkenen een beursgenoteerde onderneming met dochterondernemingen in talrijke landen en beleggers die in veel verschillende landen gevestigd zijn. Doordat de aansprakelijkheidsregelingen van land tot land verschillen, leidt het op juiste wijze daarmee omgaan, tot hoge kosten. Daarom vormen deze verschillen ook een belemmering voor de grensoverschrijdende integratie van netwerken van accountantsorganisaties.

Gebrek aan verzekeringsmogelijkheden

De huidige externe verzekeringen dekken, voor zover beschikbaar, vaak niet meer dan 5% van de grotere claims. Voor het resterende bedrag werken de Big 4 met hun eigen 'verzekeringsmaatschappijen', die de premies van de accountantsorganisaties in hetzelfde netwerk samenvoegen en daarmee een beperkte dekking kunnen bieden tegen slechts een handjevol grote schadeclaims. Het aanbod aan externe verzekeringen voor kantoren die de jaarrekening van beursgenoteerde ondernemingen controleren, is in de loop der jaren sterk afgenomen. In de periode 1981-1992 waren er wereldwijd slechts twee jaren waarin winst is gemaakt op beroepsaansprakelijkheidsverzekeringen voor accountants. Na aanhoudende verliezen, die tot 1992 waren opgelopen tot meer dan twee miljard euro, hebben de commerciële verzekeringsondernemingen besloten op de internationale controlemarkt geen beroeps aansprakelijkheidsverzekering met volledige dekking meer aan te bieden.

Daar is vanaf dat moment geen verandering meer in gekomen. Doordat zowel de kans op, als de omvang van de te verwachten claims onvoorspelbaar zijn, kunnen verzekeringsondernemingen hun risico moeilijk inschatten. Bovendien kan het risico nauwelijks over een groter aantal verzekeringnemers worden gespreid, omdat er maar een paar grote netwerken zijn.

De Commissie heeft ervoor gekozen om er bij de lidstaten op aan te dringen de aansprakelijkheid in hun wetgeving te beperken. Zij doet dit door middel van een aanbeveling waarin de beperking alleen als doelstelling wordt geformuleerd.

Doelstellingen

De algemene doelstellingen bij een eventuele beleidsmaatregel tot beperking van de aansprakelijkheid zijn:

- Kapitaalmarkten moeten minder risico lopen dat er geen accountants overblijven om de jaarrekening van beursgenoteerde ondernemingen te controleren.
- Meer accountants moeten bereid worden gevonden om de jaarrekening van beursgenoteerde ondernemingen te controleren.

Binnen deze algemene doelstellingen moeten de volgende specifieke doelstellingen worden gerealiseerd:

- een redelijker aansprakelijkheidsrisico voor accountants;
- een gemakkelijker toegang tot beroepsaansprakelijkheidsverzekeringen voor accountants;
- meer investeringen in kleinere accountantsnetwerken, zodat deze kunnen uitgroeien tot geïntegreerde netwerken;
- kleinere verschillen tussen de aansprakelijkheidsregelingen in de EU.

Beleidsopties

De beleidsopties die de Commissie heeft onderzocht, zijn:

1. nietsdoen op EU-niveau;
2. beleggers en ondernemingen voor aansprakelijkheidsverzekering accountants laten betalen;
3. riskante taken uitzonderen;
- 4a. aansprakelijkheidsregelingen harmoniseren op basis van limiet lidstaatsniveau;
- 4b. aansprakelijkheidsregelingen harmoniseren op basis van proportionele aansprakelijkheid;
- 4c. aansprakelijkheid beperken.

Optie 1: nietsdoen op EU-niveau

Het kost tijd en geld om in te spelen op de behoeften van ondernemingen. Nieuwe markspelers moeten daarvoor forse investeringen doen. Zolang bepaalde structurele belemmeringen (aansprakelijkheidsrisico's/gebrek aan verzekeringen) internationaal niet uit de weg worden geruimd, zullen middelgrote accountantsnetwerken op de Europese kapitaalmarkten niet uitgroeien tot een echt alternatief voor de netwerken van de Big 4. Ook zullen de lidstaten zonder signaal van de EU naar verwachting niet overgaan tot een beperking van de aansprakelijkheid.

Optie 2: beleggers en ondernemingen voor aansprakelijkheidsverzekering laten betalen

Accountantsorganisaties zouden beleggers of ondernemingen kunnen laten betalen voor de aansprakelijkheidsverzekering. Door de grote verschillen

in aansprakelijkheidsrisico's, is deze optie echter moeilijk te realiseren. Beleggers of ondernemingen zullen enorme verzekeringspremies moeten opbrengen. Ook zou deze optie kunnen leiden tot een verslapping van het moreel binnen het controleberoep, omdat accountants niet opdraaien voor redelijke aansprakelijkheidsrisico's.

Optie 3: risico beperken door riskante taken uit te zonderen

Het risico van accountants kan beperkt worden door bepaalde riskante taken uit te zonderen van de controleactiviteit. Deze optie leidt ertoe dat de waarde van het door accountants afgegeven onafhankelijke oordeel over de financiële positie van een onderneming sterk afneemt, aangezien accountants over bepaalde elementen geen oordeel meer zullen uitspreken.

Optie 4a: harmonisatie op basis limiet lidstaatsniveau

Verder kunnen de aansprakelijkheidsregelingen door middel van een richtlijn geharmoniseerd worden op basis van een limiet op lidstaatsniveau. Met een aansprakelijkheidslimiet worden aansprakelijkheidsrisico's meer voorspelbaar. Ook leidt een limiet tot een betere verzekeringsdekking voor accountants omdat de omvang van potentiële claims wordt beperkt en verzekeraars de prijs van risico's eenvoudiger kunnen berekenen. Geringere aansprakelijkheidsrisico's kunnen een stimulans zijn om te investeren in accountantsorganisaties die de internationale controlemarkt willen betreden. Ook nemen de verschillen tussen de aansprakelijkheidsregelingen in de EU af.

Optie 4b: harmonisatie op basis proportionele aansprakelijkheid

De aansprakelijkheidsregelingen worden door middel van een richtlijn geharmoniseerd op basis van proportionele aansprakelijkheid. Daarbij zijn accountants alleen aansprakelijk voor hun aandeel in de veroorzaakte schade en niet meer hoofdelijk aansprakelijk met de gecontroleerde onderneming gezamenlijk. Proportionele aansprakelijkheid zal accountants echter niet voldoende bescherming bieden tegen buitensporige claims, omdat de omvang van dergelijke claims niet in absolute zin wordt beperkt. Daarom verbetert de verzekeraarbaarheid van accountantsorganisaties niet zo sterk als bij een aansprakelijkheidslimiet. Wel zullen de verschillen tussen de aansprakelijkheidsregelingen in de EU afnemen.

Optie 4c: beperking aansprakelijkheid

De aansprakelijkheid wordt (middels een richtlijn of aanbeveling) beperkt, zonder dat precies wordt aangegeven hoe. Met deze optie wordt voldaan aan de eerste drie doelstellingen en kunnen de lidstaten tevens kiezen voor de oplossing die in hun situatie het beste past. De verschillen tussen de aansprakelijkheidsregelingen in de EU zullen niet geheel verdwijnen. Wel ontstaat op zijn minst een gelijk spelveld voor accountants. Deze optie geeft een duidelijk sterker effect bij een, door alle lidstaten opgevolgde, aanbeveling of bij een richtlijn.

Gevolgen voor de belanghebbenden

De invoering van een aansprakelijkheidsbeperking zou gevolgen kunnen hebben voor onder meer:

- controlekwaliteit;
- keuzemogelijkheid dienstverleners;
- aansprakelijkheid bestuurders en medewerkers;
- hoogte schadeloosstelling.

Controlekwaliteit

Een eventueel initiatief van de Commissie geldt niet voor opzettelijke fouten van een accountant, bijvoorbeeld wanneer deze in een ondernemingsfraude gemene zaak heeft gemaakt met het management. Tegenstanders van een ingreep voeren ook aan dat een beperking van de aansprakelijkheid, en vooral een aansprakelijkheidslimiet, de nalatigheid van de accountant in de hand werkt en ten koste gaat van de controlekwaliteit. In landen met een limiet (zoals Duitsland, Oostenrijk en België) blijkt zo'n limiet echter geen ongunstige uitwerking te hebben op de controlekwaliteit. Daarnaast spelen de onafhankelijke publieke toezichhoudende instanties (die in alle lidstaten moeten worden opgezet in het kader van de herziene Achtste Richtlijn uit 2006) in de toekomst een centrale rol bij de handhaving van de controlekwaliteit. Deze instanties moeten regelmatig onafhankelijke inspecties bij accountants verrichten.

Verruiming in keuzemogelijkheid dienstverleners

Invoering van een aansprakelijkheidsbeperking zal mogelijk leiden tot een verbreding van het aantal aanbieders van controlediensten. Hierdoor zullen ondernemingen op termijn uit meer dienstverleners kunnen kiezen dan alleen uit de huidige Big 4. Een verbreding van het aanbod is des te urgenter geworden omdat de kans dat een van de huidige grote netwerken wegvalt, is toegenomen.

Aansprakelijkheid van bestuurders en medewerkers

Ondernemingen hebben bezorgd gewezen op de gevolgen voor de aansprakelijkheid van hun bestuurders en medewerkers. Echter, aansprakelijkheidsrisico van bestuurders en medewerkers kunnen in tegenstelling tot de risico's van accountants, gespreid worden over een groter aantal verzekeringnemers (bedrijven) en verzekerden (bestuurders en medewerkers) en zijn daarom te verzekeren. Bovendien is het onjuist de aansprakelijkheid om die reden af te wentelen op anderen.

Schadeloosstelling van derden

Er is aangevoerd dat derden (vooral beleggers) niet volledig schadeloosgesteld zullen worden. Dit is echter nu ook al het geval, omdat schadeclaims in de praktijk stuiten op de grenzen van de financiële mogelijkheden van de accountantsorganisaties. In dit verband heeft een beperking van de aansprakelijkheid van accountants juist als voordeel dat de regels van tevoren vaststaan en de eisers dus geen onbeperkte schadeloosstelling zullen verwachten. Bovendien zou de limiet die door de lidstaten

gekozen is, ervoor moeten zorgen dat de benadeelden een redelijke vergoeding krijgen.

Andere gevolgen

Met een EU-brede aansprakelijkheidsbeperking worden de risico's van accountants slechts deels ondervangen. Ze staan immers ook bloot aan risico's elders in de wereld (vooral de VS). Dit neemt niet weg dat in elk geval iets wordt gedaan aan de risico's vanuit de Europese kapitaalmarkten. Een aansprakelijkheidsbeperking zal slechts beperkte administratieve kosten meebrengen.

Conclusie van de effectbeoordeling

Al met al wordt in de effectbeoordeling geen voorkeur uitgesproken voor een optie. Momenteel kent een aantal EU-lidstaten (8 van de 27) al een beperking in de aansprakelijkheid (zie figuur 1). Sommige van hen hebben voor een limiet gekozen, andere voor proportionele aansprakelijkheid. Ook een combinatie van beide komt voor. Naar verwachting zal dit aantal toenemen, gezien het aantal lidstaten waar een en ander in behandeling is dan wel erover wordt gesproken.

Dat verschillend wordt gedacht over de juiste aanpak, kwam ook al naar voren in de openbare raadpleging van de Commissie. Optie 4c houdt daar rekening mee en biedt ook aanzienlijke voordelen in vergelijking met een scenario waarin de Commissie niets doet. Een uitvoeringsrichtlijn voor optie 4c zal op dit moment niet acceptabel zijn voor de lidstaten. Op dit nieuwe terrein verdient daarom een korte aanbeveling, gebaseerd op deze optie, als eerste stap, de voorkeur. Niet alle lidstaten zullen deze onmiddellijk opvolgen. Hoe meer lidstaten dit echter wel doen, des te groter de voordelen. Een aantal lidstaten zal 'gangmaker' zijn voor andere. Ook is op termijn een EU-brede convergentie niet ondenkbaar.

3. Aanbeveling van de Commissie

Om te komen tot aanbevelingen inzake de beperking van de wettelijke aansprakelijkheid van accountants is de Commissie uitgegaan van de uitkomsten van de effectbeoordeling.

Overwegingen

Samengevat liggen de volgende overwegingen ten grondslag aan de aanbeveling:

- Voor een soepele werking van kapitaalmarkten zijn een structurele controlecapaciteit en een concurrerende controlemarkt nodig die voldoende keuze biedt uit de accountantsnetwerken die in staat en bereid zijn om de wettelijke controle te verrichten van de jaarrekening van ondernemingen. Van deze ondernemingen zijn de effecten tot de handel op een gereguleerde markt van een lidstaat toegelaten. Door de grotere volatiliteit van de marktkapitalisatie van ondernemingen zijn de

Figuur 1 – Overzicht beperkingen aansprakelijkheid binnen EU

Overzicht van beperkingen in aansprakelijkheid binnen de EU per 30 september 2008

EU-landen met een wettelijke beperking (8)

- **Duitsland** (vast bedrag afhankelijk van het soort onderneming)
- **Oostenrijk** (vast bedrag afhankelijk van de omvang van de onderneming)
- **België** (vast bedrag afhankelijk van het soort onderneming)
- **Griekenland** (tien maal audit fee (honorarium voor controlewerkzaamheden))
- **Slovenië** (vast bedrag afhankelijk van de omvang van de onderneming)
- **Bulgarije** (drie maal audit fee)
- **Slowakije** (aantal maal de audit fee – 20 OBB (Organisatie van Openbaar Belang), 10 overig)
- **Letland** (2% van het totaal van de activa met een maximum van € 10 miljoen)

EU-landen met ontwerpwetgeving inzake beperking (5)

- **Cyprus** (aantal maal audit fee)
- **Polen** (aantal maal audit fee)
- **Estland** (aantal maal audit fee)
- **Roemenië** (in wetgeving maar omvang te bepalen door toezichthouder)
- **Zweden** (maximaal € 10,3 miljoen per opdracht)

EU-landen waar beperking wordt overwogen (3)

- **Finland** (op dit moment vooral gericht op beursgenoteerde ondernemingen)
- **Ierland** (adviescommissie heeft beperking aanbevolen; voorstel nog niet door kabinet)
- **Spanje** (ministerie is ontvankelijk voor meer dan alleen proportionele aansprakelijkheid)

EU-landen waar actieve discussie wordt gevoerd over aansprakelijkheidsbeperking (7)

- **Nederland**
- **Malta**
- **Litouwen**
- **Italië**
- **Luxemburg**
- **Portugal**
- **Denemarken**

Overige EU-landen (4)

- **Ver. Koninkrijk** (contractuele beperkingen en proportionele toepassing)
- **Tjechië** (beperking staat niet op de agenda)
- **Frankrijk** (vorm van proportionele toepassing en driejarige verjaringswet)
- **Hongarije** (proportionele beperking is recentelijk vastgesteld)

aansprakelijkheidsrisico's evenwel toegenomen, terwijl de toegang tot verzekeringen die dekking bieden tegen de risico's die aan dergelijke controles verbonden zijn, steeds verder is beperkt.

- Aangezien onbeperkte, gezamenlijke en hoofdelijke aansprakelijkheid accountants ervan kan weerhouden de internationale controlemarkt voor jaarrekeningen van beursgenoteerde ondernemingen te betreden, is er weinig kans dat er nieuwe controlenetwerken ontstaan die de wettelijke controle van de jaarrekening van dergelijke ondernemingen kunnen verrichten.
- Mogelijke beperking van de aansprakelijkheid is niet gerechtvaardigd bij opzettelijke verzaking van de beroepsplicht door de accountant en zou niet mogen gelden voor dergelijke gevallen. Evenmin zou een dergelijke beperking afbreuk mogen doen aan het recht van de benadeelde op een redelijke schadevergoeding.
- Gezien de grote verschillen tussen de nationale wettelijke-aansprakelijkheidsstelsels is het in dit stadium wenselijk dat elke lidstaat zelf kan kiezen voor de wijze van beperking die hij het meest geschikt acht voor zijn wettelijke-aansprakelijkheidsstelsel.
- De lidstaten zouden daarom in de gelegenheid moeten zijn om onder nationaal recht zelf een limiet vast te stellen voor de aansprakelijkheid van accountants. Een andere mogelijkheid is dat de lidstaten onder nationaal recht een stelsel van proportionele aansprakelijkheid zouden mogen opzetten waarin accountants alleen aansprakelijk zijn voor hun aandeel in de veroorzaakte schade, zonder dat zij met andere partijen gezamenlijk en hoofdzakelijk aansprakelijk zijn. Verder zou het in de lidstaten waarin alleen de onderneming waarvan de jaarrekening wordt gecontroleerd (of de algemene vergadering van aandeelhouders van die onderneming), mogelijk moeten zijn dat de onderneming, de algemene

vergadering van aandeelhouders en de accountant, de aansprakelijkheid van de accountant mogen beperken, mits de belangen van beleggers in de desbetreffende onderneming voldoende gewaarborgd blijven. Dit geldt niet voor een individuele aandeelhouder of een andere derde die een claim kan indienen.

Aanbeveling

De Commissie doet vervolgens aanbevelingen over de beperking van de aansprakelijkheid en de wijze waarop deze beperking door de lidstaten kan worden geëffectueerd.

Beperking van de aansprakelijkheid

- De wettelijke aansprakelijkheid van accountants die voortvloeit uit een verzaking van de beroepsplicht, wordt beperkt, behalve in gevallen waarin zij hun beroepsplicht opzettelijk verzaken.
- De aansprakelijkheidsbeperking geldt jegens de onderneming waarvan de jaarrekening wordt gecontroleerd en jegens derden die overeenkomstig het nationaal recht een schadeclaim mogen indienen.
- Een beperking van de wettelijke aansprakelijkheid doet geen afbreuk aan het recht van benadeelden op een redelijke schadevergoeding.

Wijze van beperking van de aansprakelijkheid

- 1) De lidstaten nemen maatregelen om de aansprakelijkheid te beperken. Met het oog op dat punt, wordt een van de volgende methoden in het bijzonder aanbevolen:
 - a) vaststelling van een maximumgeldbedrag of van een formule aan de hand waarvan een dergelijk bedrag kan worden berekend;
 - b) vaststelling van een reeks beginselen volgens welke de aansprakelijkheid van een accountant niet verder gaat dan zijn feitelijk aandeel in het verlies dat een eiser heeft geleden, en hij dan ook niet met andere schulden gezamenlijk en hoofdzakelijk aansprakelijk is;
 - c) toestaan dat een onderneming waarvan de jaarrekening gecontroleerd moet worden, en de accountant een beperking van de aansprakelijkheid vastleggen in een overeenkomst.
- 2) Wanneer de aansprakelijkheid bij overeenkomst als bedoeld in punt 1 onder c, wordt beperkt, zorgen de lidstaten ervoor dat alle volgende voorwaarden in acht worden genomen:
 - a) tegen de overeenkomst is beroep mogelijk bij de rechter;
 - b) bij de onderneming waarvan de jaarrekening moet worden gecontroleerd, wordt collectief tot de beperking besloten door de leden van de leidinggevende, bestuur- en toezichtorganen en wordt een dergelijk besluit goedgekeurd door de

algemene vergadering van aandeelhouders van deze onderneming;

- c) de beperking en eventuele wijzigingen daarin, worden bekendgemaakt in de toelichting bij de jaarrekening van de desbetreffende onderneming.

- 3) Vóór de vaststelling van uitvoeringsmaatregelen voor een van de methoden als bedoeld in punt 1 onder a, b of c, dan wel voor andere met de onder 'Beperking van de aansprakelijkheid' opgenomen punten, verenigbare methode om de aansprakelijkheid te beperken, houdt een lidstaat rekening met de uitwerking op de financiële markten en beleggers, op de voorwaarden voor toegang tot de markt van wettelijke controles van de jaarrekening van beursgenoteerde ondernemingen, op de kwaliteit van de controle van de jaarrekening, op de verzekeraarbaarheid van risico's en op de ondernemingen waarvan de jaarrekening moet worden gecontroleerd.

De lidstaten worden in de aanbeveling verzocht de Commissie uiterlijk 5 juni 2010 in kennis te stellen van de maatregelen die zij in het licht van deze aanbeveling hebben getroffen.

4. Waarom beperking aansprakelijkheid voor accountants?

De beperking van de wettelijke aansprakelijkheid van accountants wordt door sommige tegenstanders van een dergelijke beperking gezien als een 'bijzondere behandeling' ten opzichte van bestuurders van ondernemingen en andere vrije-beroepsgroepen. Zoals blijkt uit de effectbeoordeling is beperking ten opzichte van bestuurders gerechtvaardigd met het oog op een aanzienlijk betere verzekeraarbaarheid voor deze groep tegen claims. Met betrekking tot andere vrije beroepen is er een aantal fundamentele verschillen met accountants te noemen welke een 'bijzondere behandeling' rechtvaardigen.

In tegenstelling tot de in het kader gegeven voorbeelden, is er bij het afgeven van een verklaring bij de jaarrekening van een onderneming door een accountant wel een groot aantal (onbekende) derden welke vertrouwen ontlenen aan deze verklaring. Het maximale claimrisico voor accountants wordt op dit moment begrensd door de marktkapitalisatie van de cliënt en/of de onafhankelijke schadeclaims van derden als gevolg van bijvoorbeeld slechte leningen aan of investeringen in ondernemingen die verloren zijn gegaan. Zoals ook uit de effectbeoordeling blijkt, is dit risico onder de huidige marktomstandigheden voor vooral de grotere accountantsorganisaties onverzekerbaar.

Deze onverzekerbaarheid is ook nadelig voor de (internationale) concurrentiepositie van gecontroleerde ondernemingen. In de honoraria voor controlediensten wordt een risicopremie opgenomen waarbij de hoogte

Twee voorbeelden van een gerechtvaardigde 'bijzondere behandeling'

Het werk van een arts richt zich primair tot één persoon: zijn of haar patiënt. Bij foutief handelen (al dan niet opzettelijk) heeft dit enkel direct effect op deze patiënt. Hierdoor is een arts in staat het risico van mogelijke claims in te schatten en de hiermee gemoeide kosten te spreiden over zijn patiënten middels een beperkte opslag in het honorarium. In de praktijk is deze opslag voldoende om de verzekeringspremie tegen mogelijke claims te kunnen voldoen. Dat er geen sprake is van claims met mogelijk catastrofale gevolgen voor de beroepsgroep blijkt uit de afwezigheid van enige crisis voor artsen in Europa. Indien claims tegen artsen een zodanige omvang zouden aannemen dat artsen zich hier niet meer extern tegen kunnen verzekeren zullen zij in het uiterste geval hun dienstverlening stopzetten. In dat geval is ingrijpen van overheidswege met behulp van wetgeving op dit punt noodzakelijk.

Adviezen van een jurist worden enkel gedeeld met zijn of haar cliënt. Er is geen aansprakelijkheid als gevolg van nalatigheid tegenover derden. Het risico van eventuele claims is door een jurist, overeenkomstig de situatie bij een arts, in te schatten en de hiermee gepaard gaande kosten zijn te spreiden. Door middel van contractuele beperkingen in de aansprakelijkheid zijn de gevolgen van claims voor juristen gemaximaliseerd.

afhankelijk is van het claimrisico dat wordt gelopen. Door de grote verschillen in aansprakelijkheidsregelingen worden sommige gecontroleerde ondernemingen met aanzienlijk hogere kosten geconfronteerd dan andere, wat een nadelig effect heeft op de concurrentiepositie van deze ondernemingen.

5. Nederlandse beperking van de aansprakelijkheid van accountants

Zoals ook al aangegeven in het eerder gepubliceerde artikel in Spotlight over aansprakelijkheid van accountants blijkt uit jurisprudentie dat onder het Nederlandse recht niet snel tot aansprakelijkheid van een accountant jegens een derde zal worden geconcludeerd. In de Nederlandse praktijk is de gewoonte dat de aansprakelijkheid van accountants jegens de opdrachtgever wordt beperkt door het gebruik van algemene voorwaarden. Voor mogelijke claims van derden biedt dit echter geen oplossing.

Mede als gevolg van de snel toenemende globalisering opereren accountants steeds vaker 'over de grens'. Nederlandse jaarrekeningen die zijn voorzien van een accountantsverklaring van een Nederlandse accountant

worden steeds vaker gebruikt door buitenlandse partijen. Over de doorwerking van buitenlandse claims naar Nederlands grondgebied is op dit moment nog weinig bekend. In het geval van een buitenlandse claim en een daarbij horende buitenlandse gerechtelijke beslissing tot betaling van een schadevergoeding, kan deze beslissing in Nederland ten uitvoer worden gebracht. Dit kan zowel in de situatie dat er een executieverdrag is met het land waarin de beslissing is uitgesproken, als in de situatie dat een dergelijk verdrag er niet is. Deze laatste situatie doet zich bijvoorbeeld voor tussen Nederland en de Verenigde Staten. Ongeacht de aanwezigheid van een executieverdrag, kan de Nederlandse rechter de beslissing overnemen. Dit kan zelfs als het toegekende bedrag hoger is dan het, boven een eventueel krachtens de Nederlandse wetgeving, gestelde maximum. Tot op heden heeft, voor zover bekend, een dergelijke situatie zich in Nederland nog niet voorgedaan. Het ligt voor de hand te veronderstellen dat een, in de Nederlandse wetgeving verankerde beperking van de aansprakelijkheid van wettelijke externe accountants en accountantsorganisaties, een positieve uitwerking zal hebben op het in Nederland (in de toekomst) niet toekennen van excessieve schadevergoedingen bij grensoverschrijdende claims.

6. Slot

Bij een onbegrensde aansprakelijkheid van accountants, is sprake van een bovenmatig risico op claims met mogelijk catastrofale gevolgen voor de toekomst van de levering van controlediensten aan ondernemingen en de stabiliteit op de kapitaalmarkten. Bij het beperken van de aansprakelijkheid is dus geen sprake van een 'bijzondere behandeling' van de beroepsgroep maar eerder van het behouden van een gelijk speelveld voor alle aanbieders van controlediensten. De aanbeveling van de Commissie geeft des te meer aanleiding voor de verschillende EU-landen om, voor zover dit nog niet heeft plaatsgevonden, de wettelijke beperking van de aansprakelijkheid van accountants nationaal hoog op de agenda te zetten. Lidstaten mogen zelf bepalen op welke manier deze aansprakelijkheidsbeperking wordt vormgegeven. De Commissie geeft enkel aanwijzingen om te zorgen dat de regelingen evenwichtig worden opgesteld, rekening houdend met de belangen van zowel accountants, gecontroleerde ondernemingen, beleggers als andere belanghebbenden. Eenheid op dit punt binnen de EU zal er mede toe bijdragen dat ook internationaal het speelveld waarop accountants opereren kan worden geëgaliseerd: consistente en gestructureerde wetgeving op internationaal niveau, het creëren van duidelijkheid voor de accountants en voor gebruikers van controlediensten, het verzekerd zijn van risico's die accountants lopen bij controleopdrachten bij grote internationale ondernemingen en een verbetering van de mededinging als gevolg van een toename van het aantal aanbieders van internationale controlediensten.

Auditcommissie wettelijk verplicht voor organisaties van openbaar belang

Jos de Groot, Assurance

Organisaties van openbaar belang (OOBs) dienen een auditcommissie in te stellen of als alternatief hiervoor de wettelijke toezichtstaken toe te wijzen aan een ander bestuurlijk orgaan. De nieuwe wetsbepaling stelt specifieke eisen aan de taken en de samenstelling van de auditcommissie. In vier specifieke gevallen kan gebruik worden gemaakt van de vrijstelling voor het instellen van een auditcommissie.

1. Inleiding

Organisaties van openbaar belang dienen een auditcommissie (AC) in te stellen voor boekjaren die op of na 1 januari 2008 beginnen. Dit is bepaald in het besluit van 26 juli 2008 tot uitvoering van artikel 41 richtlijn 2006/43/EG en is gepubliceerd in het Staatsblad op 7 augustus 2008. Deze wettelijke verplichting geldt voor ondernemingen en is ontleend aan de Statutory Audit Directive van de EU. De bepaling is recent geïmplementeerd in de Nederlandse wetgeving via een omweg, namelijk de Wta (de Wet toezicht accountantsorganisaties). Maar wat betekent de implementatie van deze bepaling nu eigenlijk voor commissarissen, bestuurders, accountants en adviseurs?

2. Organisatie van openbaar belang: breed begrip

De nieuwe wettelijke eis voor het instellen van een auditcommissie geldt voor OOB's zoals omschreven in artikel 1 van de Wta, tenzij gebruik gemaakt kan worden van een van de vrijstellingen. Dit ongeacht grootte of rechtsvorm (Nederlands recht). Deze wet kent dus een brede reikwijdte: het gaat om alle rechtspersonen die naar Nederlands recht opgericht zijn, en die effecten uitgeven die op een gereguleerde markt verhandelbaar zijn (aandelen en obligaties en ander

Samenstelling auditcommissie

De auditcommissie moet volgens artikel 2 lid 1 zijn samengesteld uit leden van de raad van commissarissen (in het two-tiersysteem), of uit leden van het bestuursorgaan die niet belast zijn met het uitvoerend bestuur (one-tiersysteem).

Ten minste één lid van de auditcommissie is onafhankelijk in de zin van best-practicebepaling III.2.2 van de Nederlandse corporate-governancecode. Ook is voorgeschreven dat er minimaal één financieel expert deel uitmaakt van de auditcommissie (zie hierna).

Samenvatting

De wettelijke verplichting voor OOB's om een auditcommissie in te stellen, bleek vragen op te roepen bij de commissarissen, bestuurders, accountants en adviseurs. Dit artikel geeft een antwoord op de volgende vragen:

- Op welke organisaties (OOB's) is deze verplichting van toepassing?
- Wat zijn de rol, de taken en de samenstelling van de auditcommissie?
- Is er een alternatief voor het instellen van een auditcommissie?
- Wat zijn de vrijstellingsopties voor deze verplichting voor een auditcommissie?

verhandelbaar waardepapier). Ook vallen banken en verzekeringsmaatschappijen met een Wft-vergunning onder de definitie van een OOB. Naar schatting zo'n 1100 OOB's in Nederland.

De definitie van OOB is ruimer dan de definitie van beursondernemingen die gehanteerd wordt in de Nederlandse corporate-governancecode (Code Tabaksblat). De Code Tabaksblat is namelijk alleen van toepassing op Nederlandse nv's met beursgenoteerde aandelen of certificaten van aandelen.

Overigens bepaalt principe III.5 van de Code Tabaksblat dat een auditcommissie ingesteld moet worden wanneer de raad van commissarissen meer dan vier personen omvat. Indien de raad van commissarissen maximaal vier personen omvat, dan kan de raad van commissarissen als geheel de taken van een controlecommissie vervullen. De nieuwe wettelijke vereiste voor het instellen van een auditcommissie kent zo'n koppeling aan de omvang van de raad van commissarissen niet. De ondernemingen waarop de Code Tabaksblat van toepassing is en die geen afzonderlijke auditcommissie hebben ingesteld op grond van omvang, en die de toezichtstaken hebben belegd bij de raad van commissarissen, moeten deze keuze, inclusief de samenstelling van de raad van commissarissen,

uiteenzetten in het jaarverslag. Dit is een nieuwe transparantievereiste (zie ook hierna onder 'Alternatief voor de auditcommissie').

3. Taken van de auditcommissie

De taken die de auditcommissie moet vervullen, zijn niet afzonderlijk gedefinieerd in de wet maar gedefinieerd in termen van best practices en principes zoals opgenomen in de Code Tabaksblat. Zo is voorgeschreven dat de best-practicebepalingen III.5.4, onderdeel a, b, c en f en III.5.7, en de principes V.2 en V.4 van de Nederlandse corporate-governancecode nageleefd dienen te worden. In het kader is opgenomen wat dit concreet betekent.

Niet alle toezichtstaken die in best practice III.5.4 benoemd zijn, worden in de wet genoemd waarin de verplichting voor auditcommissie wordt geregeld. Er worden toezichtstaken in best practice III.5.4 (lid d, e, g en h) genoemd die wel voor ondernemingen gelden die onder de Code Tabaksblat vallen, maar die buiten het nieuwe wettelijk kader van de toezichtstaken van de auditcommissie vallen. Deze zijn:

- de rol en het functioneren van de

interneaccountantsdienst;

- het beleid van de vennootschap met betrekking tot taxplanning;
- de financiering van de vennootschap; en
- de toepassingen van de informatie- en communicatietechnologie (ict).

Doordat de taken van de auditcommissie in de wet in termen van de corporate-governancecodebepalingen benoemd zijn, kan er voor deze specifieke taken geen sprake meer zijn voor de 'leg uit'-optie (explain) zoals de Code Tabaksblat die biedt. Verwacht mag worden dat in de aanpassing van de Code Tabaksblat – die naar verwachting begin 2009 zal verschijnen – rekening gehouden zal worden met de effecten van de implementatie van de EU-Richtlijnen in de Nederlandse wetgeving.

4. Alternatief: taken beleggen bij een ander bevoegd orgaan

Ondernemingen die geen auditcommissie hebben, kunnen de taken van de auditcommissie beleggen bij een ander orgaan (doorgaans de raad van commissarissen in een

Taken van de auditcommissie

- De toezichtstaken van de auditcommissie betreffen:
 - (III.5.4.a) de werking van de internerisicobeheersings- en controlesystemen, waaronder het toezicht op de naleving van de relevante wet- en regelgeving en het toezicht op de werking van gedragscodes;
 - (III.5.4.b) de financiële-informatieverschaffing door de vennootschap (keuze van verslaggevinggrondslagen, toepassing en beoordeling van effecten van nieuwe regels, inzicht in de behandeling van 'schattingsposten' in de jaarrekening, prognoses, werk van in- en externe accountants ter zake, enzovoort);
 - (III.5.4.c) de naleving van aanbevelingen en opvolging van opmerkingen van in- en externe accountants; en
 - (III.5.4.f) de relatie met de externe accountant, waaronder in het bijzonder zijn onafhankelijkheid, de bezoldiging en eventuele niet-controlewerkzaamheden voor de vennootschap.
- (III.5.7) Van de auditcommissie maakt ten minste één financieel expert in de zin van best-practicebepaling III.3.2 deel uit. Dit houdt in dat deze persoon relevante kennis en ervaring heeft opgedaan op financieel-administratief terrein of accountingterrein bij beursgenoteerde vennootschappen of bij andere grote rechtspersonen.
- (V.2) Principe ter zake van de rol, benoeming, beloning en beoordeling van het functioneren van de externe accountant:
 - De externe accountant wordt benoemd door de algemene vergadering van aandeelhouders. De raad van commissarissen doet daartoe een voordracht, waarbij zowel de auditcommissie als het bestuur advies uitbrengt aan de raad van commissarissen.
 - De bezoldiging van en de opdrachtverlening tot het uitvoeren van niet-controlewerkzaamheden door de externe accountant wordt goedgekeurd door de raad van commissarissen op voorstel van de auditcommissie en na overleg met het bestuur.
- (V.4) Principe ter zake van de relatie en communicatie van de externe accountant met de organen van de vennootschap:
 - De externe accountant woont in ieder geval de vergadering van de raad van commissarissen bij waarin over de vaststelling of goedkeuring van de jaarrekening wordt besloten.
 - De externe accountant rapporteert zijn bevindingen betreffende het onderzoek van de jaarrekening aan het bestuur en de raad van commissarissen.

two-tiersysteem). Als gebruik wordt gemaakt van dit alternatief, dan bestaan de vier wettelijke toezichtstaken van de auditcommissie uit:

- het monitoren van het financiële-verslaggevingproces;
- het monitoren van de doeltreffendheid van het internebeheersingssysteem, het eventuele interne auditsysteem en het risicomanagementsysteem van de vennootschap;
- het monitoren van de wettelijke controle van de jaarrekening en de geconsolideerde jaarrekening;
- het beoordelen en monitoren van de onafhankelijkheid van de externe accountant of het accountantskantoor, waarbij vooral wordt gelet op de verlening van neven-diensten aan de gecontroleerde entiteit.

Tevens is voorgeschreven dat ten minste één lid van het orgaan onafhankelijk is in de zin van best practice III.2.2 van de Code Tabaksblat.

Deze vier specifieke wettelijke toezichtstaken zijn in tegenstelling tot de hoofdbepaling waarin de taken van de auditcommissie zijn gedefinieerd, niet gedefinieerd in termen van relevante best-practicebepalingen uit de Code Tabaksblat. Die referentie is er wel voor de eis van onafhankelijkheid van een van de leden.

Transparantie in jaarverslag over keuze alternatief orgaan voor auditcommissie

Wanneer de organisatie de auditcommissietaken bij een ander orgaan belegt, moet de organisatie dit in het jaarverslag opgeven, en daarbij uiteenzetten hoe de samenstelling van de auditcommissie is. De wetgever verwacht dat van de naar schatting 1100 OOB's circa 800 OOB's hun jaarverslag zullen moeten aanvullen.

5. Vrijstellingen zijn mogelijk voor vier categorieën van OOB's

De wet voorziet in vier vrijstellingen voor de verplichting tot het instellen van een auditcommissie. Het betreft vrijstellingsopties – onder specifieke voorwaarden – voor:

- een dochtermaatschappij wiens moeder al een auditcommissie heeft;
- een bank die valt onder artikel 3:111, eerste lid Wft;
- een instelling voor collectieve belegging in effecten (icbe's);
- entiteit voor securisatiedoelinden (artikel 1 van het Besluit prudentiële regels Wft).

Een van de belangrijkste vrijstellingen heeft betrekking op de dochtermaatschappij waarbij de moeder van de groep ook al een auditcommissie heeft. Een onderneming kan gebruikmaken van de vrijstelling indien de auditcommissie van de moeder is samengesteld uit leden van de raad van commissarissen (in geval van een two-tiersysteem) en minstens één lid onafhankelijk is zoals bedoeld in de Code Tabaksblat (best-practicebepaling III.2.2). Tevens dient de auditcommissie de eerder genoemde vier wettelijke

taken van een auditcommissie uit te voeren en best-practicebepaling III.5.7 na te leven, evenals de principes V.2 en V.4 zoals bedoeld in de Code Tabaksblat.

Ook OOB's die uitsluitend entiteiten voor securisatiedoelinden zijn zoals benoemd in artikel 1 van het Besluit prudentiële regels hoeven geen auditcommissie in te stellen of een ander orgaan aan te wijzen. Deze entiteiten mogen geen kredietinstellingen zijn en ze mogen uitsluitend de volgende zakelijke activiteit hebben: het uitgeven van door activa gedekte waardepapieren. De gronden voor het niet instellen van een auditcommissie of een orgaan aanwijzen in de zin van artikel 2, derde lid moeten in dit specifieke geval volgens de Memorie van toelichting van het ministerie van Financiën voor het publiek uiteen worden gezet. Dit kan bijvoorbeeld in een landelijk dagblad of op de website van de onderneming.

Ten derde vallen onder de vrijstelling zogenoemde instellingen voor collectieve belegging in effecten. Dit zijn beleggingsinstellingen als bedoeld in artikel 1:1 van de Wet op het financieel toezicht die is opgenomen in het register als bedoeld in artikel 1:107 van de Wft.

Tot slot kunnen banken die onderdeel zijn van een groep als bedoeld in artikel 3:111, eerste lid, Wft, onder specifieke voorwaarden, ook opteren voor een vrijstelling. Deze optie voorkomt dat elke bank binnen de groep banken die is aangesloten bij een centrale kredietinstelling, een auditcommissie moet instellen. In de Memorie van toelichting worden de individuele Rabobanken genoemd als voorbeeld van banken die zouden kunnen vallen onder deze vrijstelling.

6. Invoering in Nederlandse wetgeving via de Wta: een omweg

De nieuwe eis voor de auditcommissie hangt samen met de implementatie van een onderdeel van de Statutory Audit Directive van de EU in de Nederlandse wetgeving. Weliswaar geldt de nieuwe verplichting voor ondernemingen, maar toch is deze wettelijke vereiste ingevoerd via de Wta, de wet die het toezicht op het accountantsberoep regelt.

Door toch de weg van de Wta te kiezen, zou onbedoeld de indruk kunnen ontstaan dat de verplichtingen voor de auditcommissie vooral gericht zouden zijn op het toezicht op de accountants. Die toezichtstaken zijn echter veel ruimer, want er gelden ook andere wettelijke taken voor de auditcommissie. Het was dan ook logischer geweest indien de implementatie van dit deel van deze EU-Richtlijn niet via de Wta maar via een andere route in Nederlandse wet geïmplementeerd zou zijn. Figuur 1 is een checklist voor het bepalen wat de effecten zijn van de nieuwe vereisten.

7. Afsluiting

Herstel van vertrouwen in de financiële verslaglegging door meer en beter, helder toezicht. Dat is de achtergrond van de nieuwe wettelijke verplichting – ontleend aan EU Statutory Audit Directive – tot het instellen van een auditcommissie voor OOB's. De wet raakt een groot aantal ondernemingen met ingang van boekjaar 2008, waarschijnlijk zo'n 1100 OOB's in Nederland.

De verplichting tot het instellen van een auditcommissie is van toepassing op ondernemingen. De keuze van de wetgever om deze verplichting in de Nederlandse wetgeving toch te introduceren via de route van de Wta is bijzonder te noemen. Onbedoeld kan zo de indruk gewekt worden dat het toezicht door de auditcommissie vooral gericht is op het toezicht op de externe accountant. Niets is minder waar, zo blijkt uit de taakomschrijving van de auditcommissie of het andere bevoegd orgaan waaraan de toezichtstaken kunnen worden toegewezen. Immers, het toezicht van de auditcommissie heeft in de eerste plaats betrekking op het monitoren van het financiële-verslaggevingproces binnen de onderneming, en ten tweede op het monitoren van de doeltreffendheid van het internebeheersingssysteem, het eventuele interne-auditsysteem en het risicomanagementsysteem van de vennootschap.

De andere twee toezichtstaken raken wel de rol van de accountant; namelijk het monitoren van de wettelijke controle van de jaarrekening en de geconsolideerde jaarrekening, en het beoordelen en monitoren van de onafhankelijkheid van de externe accountant of het accountantskantoor, waarbij vooral wordt gelet op de verlening van nevendiensten aan de gecontroleerde entiteit.

Opvallend is dat in de wet de uitwerking van de taken van de auditcommissie, de samenstelling en de onafhankelijkheid gedefinieerd zijn in termen van een aantal best practices en principes uit de Nederlandse corporate-governancecode uit 2004. Die specifieke best-practicebepalingen en principes zijn ook van toepassing op OOB's die niet vallen onder de Code Tabaksblat. Overigens dekken de wettelijke toezichtstaken weer niet alle relevante best-practicebepalingen zoals die in de Code Tabaksblat gelden voor auditcommissies.

Indien gebruik wordt gemaakt van de optie om geen auditcommissie in te stellen, maar de taken te beleggen bij een ander orgaan van de organisatie, zijn de vier wettelijke toezichtstaken net weer wat anders geformuleerd dan wanneer er wel een auditcommissie zou zijn ingesteld.

Om onnodige administratieve lasten te voorkomen, is tevens voorzien in vier specifiek benoemde vrijstellingen om geen auditcommissie in te stellen. Aan die vrijstellingen zijn specifieke voorwaarden verbonden. De verwachting is gerechtvaardigd dat vooral gebruik gemaakt zal gaan worden van de vrijstelling door dochtervennootschappen waarvan de moeder al een auditcommissie heeft die voldoet aan de eisen in de vrijstellingsbepaling. Ook ondernemingen die uitsluitend voor securisatiedoeleinden zijn opgericht zoals gedefinieerd in de Wft, kunnen gebruikmaken van de vrijstelling, evenals instellingen voor collectieve belegging in effecten en specifieke bankinstellingen die deel uitmaken van een grotere groep.

Kort nieuws

1. Verslaggeving

1.1 RJ-Uiting 2008-4

In RJ-Uiting 2008-4 wordt de toepassing van RJ 290 'Financiële instrumenten' verduidelijkt ten tijde van de huidige kredietcrisis. Het is op dit moment nog niet duidelijk of een en ander tot concrete (tekstuele) aanpassingen in Richtlijn 290 zal leiden. Dit zal door de Raad voor de Jaarverslaggeving (RJ) worden beoordeeld nadat er voldoende duidelijkheid is over de gevolgen van de door de IASB (International Accounting Standards Board) en EU goedgekeurde aanpassingen van IFRS (International Financial Reporting Standards) en toepassing daarvan.

Bij de totstandkoming van Richtlijn 290 'Financiële instrumenten' was de belangrijkste doelstelling van de RJ om te komen tot een Richtlijn die op principes gebaseerd is. Deze doelstelling heeft geleid tot een groot aantal afwijkingen tussen Richtlijn 290 en de betreffende bepalingen in IFRS. Ook voor bijzondere omstandigheden geven de principes in RJ 290 een duidelijk raamwerk voor de verwerking van financiële instrumenten.

Richtlijn 290 kent geen expliciet verbod op herclassificatie. De definities van de (sub)categorieën zouden echter zo geïnterpreteerd kunnen worden dat zij herclassificaties in de weg staan. De RJ wenst door middel van deze Uiting te benadrukken dat het op basis van gegronde redenen, zoals de huidige kredietcrisis, is toegestaan om herclassificaties door te voeren.

Verder kan de huidige kredietcrisis invloed hebben op de wijze waarop de reële waarde van financiële instrumenten wordt bepaald. Bijvoorbeeld als gevolg van het inactief worden van een markt. In Richtlijn 290 zijn specifieke overwegingen opgenomen voor het bepalen van de reële waarde bij een inactieve markt.

Ten slotte kan de huidige kredietcrisis ertoe leiden dat meer informatie over financiële instrumenten en de bijbehorende risico's moet worden vermeld.

1.2 Wijzigingen in IAS 39 en IFRS 7 'Financiële instrumenten'; herclassificatie van financiële activa

De IASB heeft in oktober 2008 een aantal wijzigingen gepubliceerd in de Richtlijnen over financiële instrumenten. De wijzigingen mogen vanaf 1 juli 2008 worden toegepast. Eerdere toepassing is niet toegestaan. Indien de wijzigingen op of na 1 november 2008 worden toegepast, is retrospectieve verwerking vanaf 1 juli 2008 niet meer toegestaan.

De wijzigingen in IAS 39 zorgen ervoor dat herclassificatie van bepaalde financiële instrumenten in bepaalde situaties

wordt toegestaan. Deze herclassificaties waren onder US GAAP al mogelijk.

Onder IAS 39 moeten financiële instrumenten worden geïnterpreteerd in een van de volgende vier categorieën:

- fair value through profit or loss; binnen deze categorie bestaan twee subcategorieën: 'held for trading' en 'designated at fair value through profit or loss';
- loans and receivables;
- held-to-maturity;
- available-for-sale.

Derivaten (afgeleide financiële instrumenten) mogen niet worden geherclassificeerd. Andere financiële instrumenten die initieel waren ingedeeld als 'designated at fair value through profit or loss' mogen ook niet worden geherclassificeerd.

Als een financieel actief niet langer wordt gehouden met het doel het op korte termijn te verkopen, is herclassificatie vanuit de categorie 'fair value through profit or loss' (in de subcategorie 'held for trading') onder voorwaarden wel toegestaan. Het is daarentegen niet toegestaan om een financieel instrument te herclassificeren naar deze categorie toe, als dat initieel niet is gebeurd.

De voorwaarden voor herclassificatie zijn:

- Er zijn buitengewone omstandigheden.
- Een financieel actief dat voldaan zou hebben aan de definitie van 'loans and receivables' (maar initieel als 'held for trading' was geïnterpreteerd), mag worden geherclassificeerd naar 'loans and receivables' als de onderneming de intentie en de mogelijkheid heeft het actief aan te houden in de voorzienbare toekomst of tot het einde van de looptijd. Hier gelden geen buitengewone omstandigheden.

Ook een financieel actief dat voldaan zou hebben aan de definitie van 'loans and receivables' (maar initieel als 'available for sale' was geïnterpreteerd), mag worden geherclassificeerd naar 'loans and receivables' als de onderneming de intentie en de mogelijkheid heeft het actief aan te houden in de voorzienbare toekomst of tot het einde van de looptijd.

De fair value van het actief op het moment van herclassificatie wordt beschouwd als de nieuwe (geamortiseerde) kostprijs; winsten en verliezen die al geboekt zijn, worden niet teruggenomen.

Als na de herclassificatie sprake is van een toename in de verwachte kasstroom, wordt deze toename gezien als een aanpassing van de effectieve rentevoet en niet als een aanpassing van de boekwaarde van het actief.

Als gevolg van de hiervoor uiteengezette mogelijkheden van herclassificatie zijn eveneens de volgende nieuwe toelichtingvereisten in IFRS 7 opgenomen:

- het bedrag van de herclassificaties;
- per einde van ieder boekjaar de boekwaarden en fair values van alle geherclassificeerde financiële activa in de huidige en voorgaande periode;
- een beschrijving van de buitengewone situatie en de feiten en omstandigheden waaruit dit blijkt;
- de bedragen van de geherclassificeerde financiële activa die in de huidige en voorgaande verslagperiodes al in de resultatenrekening verwerkt zijn;
- de bedragen die in de resultatenrekening verwerkt zouden zijn, indien de financiële activa niet geherclassificeerd zouden zijn;
- de effectieve rentevoet en de geschatte kasstromen die de onderneming verwacht te ontvangen vanaf het moment van de herclassificatie.

2. Regelgeving

2.1 Implementatie van de herziene Achtste EU-Richtlijn

Op 29 juni 2008 is de termijn verstreken waarop de implementatie in de nationale wetgeving van de EU-lidstaten van de nieuwe regels van de op 17 mei 2006 door het Europees Parlement aangenomen herziene Achtste EU-Richtlijn een feit had moeten zijn. Belangrijkste doelstelling van deze richtlijn is in de eerste plaats het optimaliseren van de kwaliteit van de wettelijke controle van jaarrekeningen binnen de EU en het op deze manier verhogen van het vertrouwen in de verslaggeving en daarmee het vertrouwen in de financiële markten. Op de tweede plaats moet de richtlijn zorgdragen voor een meer gelijk speelveld ('level playing field') voor internationaal opererende accountantsorganisaties.

De conceptrapportage inzake de voortgang van de implementatie in de diversen lidstaten is op 20 oktober 2008 uitgebracht door de Commissie juridische zaken van het Europees Parlement. Rapporteur van deze commissie, Europarlementariër Bert Doorn, presenteert hierin een aantal kritische kanttekeningen bij de wijze waarop en het tempo waarin de diverse lidstaten de implementatie van deze richtlijn uitvoeren.

Belangrijkste conclusie van het rapport is dat slechts 14 van de 27 lidstaten op dit moment klaar zijn met hun implementatie en dat er 'een lappendeken van definities' is ontstaan voor een aantal termen die bij de implementatie van de richtlijn van belang zijn. Zo worden de begrippen 'organisatie van openbaar belang' (OOB) en 'netwerk' in de diverse lidstaten verschillend gedefinieerd.

Het is van groot belang dat er binnen de EU duidelijkheid bestaat over de definitie van een OOB aangezien:

- OOB's op basis van de richtlijn een auditcommissie moeten instellen;

- accountants van OOB's jaarlijks een transparantieverlag moeten publiceren; en
- accountants van OOB's onderworpen zijn aan stringenter regels dan accountants van niet-OOB's.

Verschillen in de definitie van het begrip 'netwerk' resulteren in onnodig hoge kosten voor deze netwerken en kan er in bepaalde situaties zelfs toe leiden dat accountants niet voldoen aan alle relevante voorwaarden van de desbetreffende lidstaten. Om in een lidstaat geregistreerd te kunnen worden als een accountantsorganisatie, moet de organisatie aangeven of ze wel of niet tot een netwerk hoort en zo ja, tot welk netwerk. De afwezigheid van een consistente definitie zorgt voor een aanzienlijke fragmentatie van wettelijke maatregelen, wat in tegenspraak is met de doelstellingen van de richtlijn. Een van deze maatregelen betreft de rotatietermijn van partners bij de wettelijke controle van jaarrekeningen van OOB's. De richtlijn geeft een maximum van zeven jaar voor deze termijn. In sommige lidstaten is deze termijn gesteld op twee of drie jaar, wat volgens Bert Doorn niet bijdraagt aan de kwaliteit en continuïteit van deze controles.

Voor wat betreft de volgens de richtlijn gewenste introductie van een systeem van publiek toezicht merkt Bert Doorn op dat er aanzienlijke verschillen zijn tussen de lidstaten. Kanttekeningen worden geplaatst bij toezichthoudende instanties welke direct verbonden zijn aan nationale overheden, aangezien volgens de richtlijn het systeem zodanig georganiseerd moet zijn dat belangenverstrengeling wordt voorkomen. Ook de op basis van de richtlijn gewenste samenwerking tussen de verschillende toezichthouders moet verder toenemen om lastenverzwaring door verschillen in regelgeving te voorkomen.

Bert Doorn gaat in zijn conceptrapport verder ook in op de vraag welk instrument de Europese Commissie zou moeten kiezen om de minimumharmonisatie van de voorschriften inzake de wettelijke controle van jaarrekeningen gestalte te geven. Op dit moment heeft de gekozen optie van een richtlijn de voorkeur genoten maar hij sluit niet uit dat, indien de gewenste harmonisatie uitblijft, in de toekomst toch gebruik zal moeten worden gemaakt van wettelijke voorschriften in de vorm van rechtstreeks werkende verordeningen.

Ten slotte wordt in het conceptrapport nog ingegaan op de invoering in de lidstaten van wettelijke aansprakelijkheid van accountants. Tot op heden werkt nog maar een beperkt aantal van de 27 lidstaten met een wettelijke maximering van deze aansprakelijkheid. Op 5 juni 2008 heeft de Europese Commissie hierover een aanbeveling gedaan. Bert Doorn adviseert de Europese Commissie om een evaluatie uit te voeren over de voortgang van de implementatie van de aanbeveling en geeft in overweging om, indien de gewenste resultaten uitblijven, over te gaan tot invoering van wettelijke maatregelen.

Het conceptrapport van Bert Doorn zal naar verwachting in het tweede kwartaal van 2009 behandeld worden door het Europees Parlement, waarna binnen twee jaar concrete voorstellen van de Europese Commissie worden verwacht.

Op zoek naar een eerder verschenen artikel?

Hieronder vindt u een overzicht van de artikelen van de laatste drie uitgaven van Spotlight. Op www.pwc.com vindt u onder 'Publicaties' de uitgaven vanaf 2004. Uiteraard kunt u ook contact met ons opnemen.

Spotlight 2008	-	Uitgave 3
<i>Leandro van Dam en Pieter Veuger</i>	1	Reële waarde, een kritische vriend wanneer je hem het hardst nodig hebt
<i>Lilian van Duijnhoven</i>	5	Internationale verslaggeving over pensioenen: nieuwe ronde, nieuwe kansen?
<i>Gert-Jan Brouwer en Henk Laros</i>	11	Met IFRIC 15 meer duidelijkheid over de verwerking van bouw- en ontwikkelingsactiviteiten in de jaarrekening?
<i>Lilian van Duijnhoven</i>	17	Voorstel tot wijziging van Nederlandse pensioenrichtlijn RJ 271: een eerste stap
<i>Wim Gohres</i>	23	De nieuwe Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme
<i>Gérard Kampschöer</i>	29	De wonderlijke thin-capregeling
<i>Iris Calmes</i>	33	Nadere voorschriften permanente educatie 2007 nader toegelicht
	35	Kort nieuws
Spotlight 2008	-	Uitgave 2 - Special Nieuwe assuranceservices
<i>Ruud Dekkers</i>	1	De brede assurance-aanbieder
<i>Jan van der Hilst en Ron Admiraal</i>	5	Assurance in toekomstperspectief: ontwikkelingen op het gebied van niet-financiële informatievoorziening
<i>Peter Eimers</i>	11	Dienstverlening door accountants: er is meer dan het controleren van een jaarrekening
<i>Klaas van den Berg, Arco ten Klooster, Nancy Vollering en Joop Joost Hietbrink</i>	17	Corporate Responsibility Assurance
<i>Dennis de Geus, Jos de Groot en Ron Admiraal</i>	25	Financial Controls Assurance: extra 'comfort' van de accountant over 'in control' zijn
<i>Stefan Verweij en Suzanne Keijl</i>	31	SAS 70 en daarna: controls reporting in een breder kader
<i>Eelco van der Enden</i>	37	'In control' en fiscaliteit
<i>Jeroen Kruijd, Nancy Vollering, Henk Harmsen en Hans Schoolderman</i>	45	Het klimaat verandert markten en ondernemingen; de behoefte aan vertrouwen in bedrijfsinformatie verandert mee
<i>Paulus Wijffels, Hans Schoolderman en Hugo Vollebregt</i>	53	REACH-verordening leidt tot behoefte aan externe toetsing
<i>Wim van Ginkel</i>	57	Het belang van gevalideerde niet-financiële informatie voor zorginstellingen
<i>Frank Deege, Evert Jan de Vreede en Guido Willems</i>	65	KP7-subsidieregeling: niet alleen maar een nieuwe programmaperiode
Spotlight 2008	-	Uitgave 1
<i>Peter J. Veerman en Herbert Reimers</i>	5	Aansprakelijkheid van accountants: wettelijk beperken of niet?
<i>Lilian van Duijnhoven</i>	11	Meer duidelijkheid over de asset-ceilingtest door komst IFRIC 14
<i>Gerard Beaufort</i>	17	Audit of tax
<i>Hennie Henzen</i>	23	De inhaalregeling: een latent probleem
<i>Duncan Rentenaar en Sander Reurings</i>	29	Verbetering van functiescheiding door middel van tools
<i>Herbert Reimers</i>	35	Nieuw tuchtrecht voor accountants
<i>Iris Calmes</i>	39	Nadere voorschriften permanente educatie 2007 nader toegelicht
	43	Kort nieuws

Colofon

Spotlight* is het vaktechnisch bulletin van PricewaterhouseCoopers Accountants.

Dit bulletin mag ter beschikking worden gesteld aan cliënten en derden, evenwel met inachtneming van het volgende. Bij het redigeren van de teksten wordt de uiterste zorgvuldigheid betracht. De behandeling van de onderwerpen is evenwel niet altijd uitputtend, terwijl tevens na verloop van tijd informatie verouderd of niet meer (volledig) juist kan zijn. Wij aanvaarden daarom geen verantwoordelijkheid voor hetgeen eventueel wordt ondernomen op basis van de inhoud van deze publicatie. Alle rechten voorbehouden.

Hoofredacteur

mr. drs. J.B. Backhuijs RA

Eindredactie

drs. W.J. de Feyter RA

Redactie

prof. dr. P.W.A. Eimers RA

dr. W.G.M. Holterman RA

drs. E. de Horde RA RE

prof. dr. mr. G.W.J.M. Kampschöer RA

drs. W.J. Schoonderbeek RA

A.M. Spek RA

P.J. Veerman RA

Editor

drs. C. Rompas

Redactieadres

PricewaterhouseCoopers Accountants

Assurance National Office

Postbus 90357

1006 BJ Amsterdam

Telefoon (020) 568 45 00

Fax (020) 568 45 01

Vormgeving/productie

707 Brand communication

ECO Digital Publishing

Voor nadere informatie kunt u zich wenden tot Assurance National Office of de personen die in de bijdragen genoemd zijn. Wanneer u een artikel of passage uit Spotlight wilt overnemen is bronvermelding verplicht en verzoeken wij u een exemplaar van uw publicatie te zenden aan het hiervoor vermelde redactieadres.

Abonnementenservice

Gelieve wijzigingen, inclusief adreslabel, te sturen naar PricewaterhouseCoopers, Antwoordnummer 46440, 1060 WD Amsterdam

© 2008 PricewaterhouseCoopers. Alle rechten voorbehouden. 2008.11.01.21.18

Bij PricewaterhouseCoopers Nederland werken ruim 4.500 professionals samen vanuit drie verschillende invalshoeken: Assurance, Advisory en Tax & Human Resource Services. Op basis van ons gedachtegoed Connected Thinking leveren we sectorspecifieke diensten en zoeken we innovatieve oplossingen. Voor grote, middelgrote en kleinere nationale en internationale ondernemingen en voor overheden en non-profitorganisaties. Als deelnemer van een wereldwijd netwerk met 140.000 collega's in 149 landen beschikken we over veel kennis en ervaring. Die delen we met elkaar, met onze cliënten en met hun stakeholders. We zoeken onverwachte invalshoeken, leggen verrassende verbindingen, voelen ons betrokken en werken samen vanuit sterkte.

www.pwc.nl

Assurance • Tax • Advisory

*connectedthinking

PRICEWATERHOUSECOOPERS